

Povijesni razvoj trube

Mutvar, Nikola

Undergraduate thesis / Završni rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:366170>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-02**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

SVEUČILIŠTE JURJA DOBRILE U PULI
MUZIČKA AKADEMIJA U PULI

Povijesni razvoj trube

Završni rad

Nikola Mutvar

Pula, 2016.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

Muzička akademija u Puli

Povijesni razvoj trube

Završni rad

Nikola Mutvar

JMBAG: 0303032627, redoviti student

Studijski smjer: Glazbena pedagogija

Predmet: Poznavanje glazbala

Mentor: Bashkim Shehu, prof., mr. art.

Pula, 2016.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisan Nikola Mutvar, kandidat za prvostupnika glazbene pedagogije, ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

Nikola Mutvar

U Puli, _____, _____ godine

IZJAVA
o korištenju autorskog djela

Ja, Nikola Mutvar, dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom *Povijesni razvoj trube*, koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, _____ (datum)

Potpis

SADRŽAJ

1. UVOD	6
2. PUHAČKI ORKESTAR	8
2.1. Povijest orkestra	8
2.2. Puhački orkestar u Međimurju	10
3. TRUBA	14
3.1. Povijest instrumenta	14
3.1.1. Prva („prirodna“) truba i njezini počeci sviranja	16
3.1.2. Prve upotrebe trube i njezin prvi vrhunac kod Händela i Bacha	17
3.1.3. Truba u razdoblju klasicizma	19
3.1.4. Truba u 19. stoljeću i pojava ventila	20
3.1.5. Truba u umjetničkoj glazbi	23
3.1.6. Koncerti za trubu	23
3.1.7. Truba u 20. stoljeću - jazz glazba i Louis Armstrong	25
3.1.8. Truba u Međimurju	30
3.2. Dijelovi „moderne“ trube, princip sviranja i njezin raspon	31
3.2.1. Périnet – ventili	32
3.2.2. Raspon trube	34
3.2.3. Usnik	34
3.2.4. Ambažura i način sviranja trube	37
3.2.5. Način sviranja i posebne tehnike sviranja trube	39
3.2.6. Sordina – prigušen ton	41
3.3. Instrumenti srodni trubi	43
3.3.1. Krilnica	45
3.3.2. Kornet	48
3.3.3. Piccolo truba	52
4. ZAKLJUČAK	53
5. LITERATURA I IZVORI	55
6. SAŽETAK	56
7. ABSTRACT	56

1. UVOD

Tema mog završnog rada usko je vezana za cijelu moju dosadašnju glazbenu naobrazbu i za mene osobno kao studenta Muzičke akademije. Odabir ove teme proizlazi iz mogjeg zanimanja za puhačke orkestre i limene puhačke instrumente. Posebno moram naglasiti kako je truba kao jedan od limenih puhačkih instrumenata bio moj prvi instrument kojim sam započeo svoje glazbeno obrazovanje i time je počelo moje zanimanje za ozbiljnu glazbu. Taj instrument dio je mogjeg svakodnevnog života te sam i sam za vrijeme svojeg školovanja kao učenik proveo puno svog vremena u školskom orkestru i školskom brass kvintetu. Paralelno tome velik dio svojeg slobodnog vremena posvetio sam zanimanju za limena puhačka glazbala i sudjelovanju u raznim amaterskim orkestrima u kojima sam također mnogo toga naučio. Ovu temu odabrao sam u želji da proširim svoje znanje o puhačkom orkestru i trubi. U dogovoru sa mentorom odlučio sam u izradi ovog rada posvetiti se puhačkom orkestru sa izrazitim naglaskom na trubu.

Instrumentalni glazbeni ansambl koji broji prilično velik broj izvođača naziva se orkestar, a najčešće ga sačinjavaju sekcije gudača, limenih i drvenih puhačkih glazbala, uglavnom s udaraljka. Termin *orkestar* dolazi od naziva za mjesto ispred starogrčkih kazališnih pozornica rezerviranih za zbor. Kroz 17. i 18. stoljeće prolazio je kroz razdoblje rasta u broju članova, ali se tijekom 20. stoljeća njegov sastav jako malo promijenio. Porijeklo orkestra datira još iz razdoblja Starog Egipta kada su to bile grupe uličnih svirača. Kasnije, u vrijeme Rimskog Carstva glazbenici i spontani glazbeni sastavi bili su zabranjeni. Začeci modernih orkestara datiraju u 15. i 16. stoljeće, razdoblje u kojem skladatelji počinju pisati djela za skupno muziciranje. Orkestrom upravlja dirigent - osoba koja ima ulogu upravljanja orkestrom i/ili zborom tokom izvođenja glazbenih djela. Za vođenje orkestralnih i/ili zbornih glazbenika izvođača dirigent se tijekom izvedbe glazbenog djela služi pokretima tijela i dirigentskom palicom.

Puhački orkestar sastavljen je od puhačkih instrumenata koji kako i sam naziv kaže proizvode zvuk puhanjem, tj. pomoću titranja zraka. Stupanj titranja određuje se prema duljini cijevi, efektivnoj duljini vibracijskog stupa zraka i ručnim izmjenama. Puhački se instrumenti svrstavaju u jednu veliku i raznovrsnu grupu instrumenata. Razlikuju se po obliku, materijalu, načinu sviranja i ulozi u glazbenim sastavima. Broj puhača u orkestru ovisi o veličini i vrsti orkestra, kao i od potrebe kompozicije, tj. skladatelja koji stvara glazbeno djelo. Podjela puhačkih instrumenata ovisi o materijalima od kojih su izrađeni te se dijele na dvije osnovne

grupe, a to su drveni i limeni puhači. U drvene puhače spadaju flaute, oboe, engleski rog, klarineti, saksofoni, fagoti i svi njihovi srodni instrumenti. U drugu grupu, limene puhačke instrumente kod kojih se ton dobiva zujanjem usnica u metalni usnik koji ima oblik čašice spadaju sve vrste truba, trombona, tuba i horni.

Truba, instrument iz grupe limenih puhačkih instrumenata, čija povijest seže u drugo tisućljeće prije Krista i do danas ima popularnost, a prošla je velike promjene u svojoj strukturi i mnoge uloge u društvenim životima raznih civilizacija. Truba kao takva, težište je mojeg završnog rada, pa sam se na nju kao glazbeni instrument osvrnuo sve od njezinih prvih i najstarijih primjena kod drevnih civilizacija pa sve do današnjeg položaja u društvu.

2. PUHAČKI ORKESTAR

Fotografija 1., Puhački orkestar

Pojam *orkestar* podrazumijeva veći ansambl instrumentalista sa zborskim sastavom glasova koji mogu biti *unisono* ili *divisi*. U zborskoj postavi podrazumijeva se podčinjenost pojedinačnog sve do preuzimanja istovjetnih tehnika kao što su na primjer slično izvođenje u prilog stvaranju duha ansambla kojeg bitno oblikuje dirigent. S druge strane, suprotno tome, postoje i solistički sastavi komornih glazbenih grupa, najmanji od dva izvođača koji se zovu *duo*, pa sve do devetero njih koji se nazivaju *nonet*. Prema sastavu razlikujemo *simfonijski*, *komorni*, *gudački*, *puhački*, *limeni orkestar*, a prema ulozi *operni*, *radijski*, *crkveni*, *društveni*...

U grčkom i rimskom starom vijeku *orkestar* je naziv za prostor gdje je nastupao i zbor. U srednjem se vijeku gubi taj naziv, već se nešto kasnije upotrebljava kao naziv za prostor u kojem su u operi smješteni instrumentalisti. Kao oznaka izvođačkog ansambla primjenjuje se tokom 18. stoljeća. Vokalni ansambl uz pratnju instrumenata krajem srednjeg vijeka nazivaju se kapelom (*cappella*), a prodorom samostalne instrumentalne glazbe u 16. i 17. stoljeću taj se pojam primjenjivao i za označavanje instrumentalnog ansambla. Taj se pojam kasnije gubi, a zamjenjuje ga pojam *orkestar*. Danas pojam „*a cappella*“ označava nešto sasvim drugo, danas podrazumijeva zborsko pjevanje bez instrumentalne pratnje.

2.1. Povijest orkestra

Povijest limenih puhačkih instrumenata seže još u doba antičkih civilizacija kada su se već onda koristila u raznim prigodama. Tokom povijesnih razdoblja mijenjala su se i glazbala i njihova primjena kao i sastav i broj instrumenata unutar ansambla. U razdoblju srednjeg vijeka i renesanse unutar instrumentalnog ansambla prevladavala je solistička izvedba u kojoj

su u prvom planu bili puhači. Obzirom da pravih instrumentalnih skladbi gotovo nije bilo, svirala se vokalna glazba, a sastav je bio proizvoljan. Tek 1597. godine je G. Gabrieli u svojoj *Sacrae Symphoniae* podijelio glasove točno određenim instrumentima. U ranom razdoblju čiste instrumentalne glazbe u 17. stoljeću još ne postoje norme oko sastava, još su različite postave ansambala. Prema venecijanskom uzoru G. Gabrieliju, u svom istoimenom djelu *Sacrae symphoniae* skladatelj Schütz nudi nam tipičan primjer tog sastava. Instrumenti sviraju koncertantno solistički i karakteriziraju tekst.

U razdoblju renesanse i kasnije baroka solističke je ansamble oblikovala limena glazba, a sviranje je bila dužnost stražara na tornju, poslije gradskog puhača i glazbenika. Sa tornja su odzvanjali signali, fanfare, korali, pa i plesni stavci kao i sonate za glazbu s tornja. Ta se glazba svirala u određena doba dana: radnim danom u 3, 11 i 19, subotom oko 13 u Halleu 1571. godine, a oko 10 sati u Leipzigu 1670. godine. U tišini ondašnjeg mirnijeg načina života bilo je vrlo dirljivo kada se s tornja svirala jedna duhovna pjesma s mnogo trombona. U literaturi, zapisima iz povijesti od instrumenata spominju se: frue, krummhorni, cinkovi, šalmaji tromboni, korneti, pozaune... U povijesnim izvorima navodi se kako su predajom između ostale literature sačuvani koralni biciniji Wannemachera iz 1553. godine, *Hora decima* iz 1670. Te *Fünfstimmige blasende Musik* iz 1685. godine. Također se navodi kako je Gottfried Reiche, trubač J. S. Bacha 1696. godine napisao *24 neue Quotzinien*. Ludwig van Beethoven skladao je za stražara na tornju u Linzu *3 Equale* (s *voces aequales* s jednakim instrumentima) za 4 trombona povodom svetkovine Svih svetih 1812. godine.

Osamostaljenjem instrumentalne glazbe u 17. stoljeću nastaje orkestar, a pojam orkestar tek se u 18. stoljeću primjenjuje na instrumentaliste – instrumentalni orkestar. Zajedničko sviranje više instrumenata istovremeno ranije je bilo manje propisano, pa su tako i u ranom baroku skladatelji uglavnom navodili *registre dionica*. Tek su u 17. stoljeću počeli raditi s tipičnim sviračkim mogućnostima i zvukovnim bojama instrumenata. U literaturi možemo pronaći kako je Praetorius 1619. godine spominjao *Chorus instrumentalis*, Lully *Symphonie*, Talijani *Concerto*, a kod većeg sastava *Concerto Grosso*. U to su vrijeme već postojali neki čvrsti ansambli kao što su bili trubački ansambli, korpus kornista, korpus oboista, zbor trombona i engleski konsort.

Trubački ansambl u to vrijeme broji od 5 do 7 članova (trubača) u određenim registrima prirodnog niza tonova. Dva su svirača u dubokom registru s oktavom, a obilježavaju se oznakom „*basso*“ i kvintom označenom „*vulgano*“ (oboje zapisani u dugim

notnim vrijednostima zbog nedostatka tonova u ovom dubokom registru) te su često pojačani dvama timpanima - otuda dolazi ugodba timpana u tonici i dominantni kao i pripadnost limenim puhačkim instrumentima. Među njima rijetko se nalazio i tzv *osnovni ton* označen kao „*flattergrob*“. Srednji glas, glas koji slijedi iznad kvinte („*vulgano*“), označava se „*alto e basso*“, a ima mogućnost sviranja rastavljenog trozvuka. Zatim dolazi glas bogatiji od prethodnih, a označava se oznakom „*quinta*“ ili čak „*principal*“ kao glavni glas. Na vrhu sustava notnog zapisa nalazi se glas u visokom registru koji se označava „*clarino*“, a dolazi sa cijelom tonskom ljestvicom te ga sviraju jedna do dvije trube. Važno je spomenuti kako se samo glavni glas „*sonata*“ bilježio, a svi ostali bi se improvizirali. Na takvom je trubačkom slogu Claudio Monteverdi bazirao svoju tokatu iz opere Orfeo, vjerojatno po trubačkom signalu obitelji Gonzaga. U vrijeme baroka promjena instrumenata donosi stvaranje orkestra, glavni instrument orkestra je violina, a puhači postaju djelom jednog velikog orkestra.

2.2. Puhački orkestar u Međimurju

Fotografija 2., „Bandisti“

U međimurskom kraju glazba je svakodnevni dio ljudskih života, što možemo pročitati iz povijesnih izvora, a o tome nam isto tako svjedoče i brojna kulturno-umjetnička društva koja sačinjavaju svirači, pjevači, pa i plesači. Danas gotovo da nema sela ili općine u Međimurju koja nema kulturno-umjetničko društvo, bilo da su to tamburaški ili puhački sastavi, odnosno limene glazbe koje čine svirači različitih, gotovo svih životnih dobi. Svoja

sviračka postignuća prezentiraju na smotri limenih glazbi koja se svake godine održava u drugom mjestu, otkuda potječe određena limena glazba koja je taj puta domaćin smotre.

Zaista je zanimljivo kako je u povijesti na tom području uz iznimno težak život i mukotrpn rad, uza sve ratove koje je narod prošao i sve strane vlasti koje su ih okupirale glazba uspjela održati tako važnu ulogu u svakodnevnom životu. Naravno, sve je to ostavilo utisak na glazbu i život ljudi. Naime, uz glazbu su obilježavali i tugu i radost, drugim riječima sve životne događaje i sve narodne običaje. Iz povijesnih izvora možemo saznati kako se izvorna međimurska pjesma (međ. *pesem*) izvodila *a cappella* – stihovi koji se pjevaju na određenu melodijsku liniju (međ. *vižu*) tvore pjesmu. Međimurski su napjevi uglavnom u starocrkvenim autentičnim i plagalnim modusima bez predznaka u arhaičnom pentatonskom nizu s pet tonova u dorskoj, eolskoj i miksolidijskoj ljestvici. Iako je izvorna izvedba međimurskih napjeva *a cappella*, pjevanju i plesnim koracima postepeno se pridružila i instrumentalna pratnja. Mnoge međimurske pjesme na isti tekst imaju vrlo različite melodije, pa čak i na desetke, koje se pjevaju u raznim selima. Situacija je i obratna - istu melodiju mogu imati pjesme s vrlo različitim tekstovima. Također treba napomenuti da iako je Međimurje veoma mali kraj, izgovor se doista poprilično razlikuje od sela do sela. Među najpoznatije Međimurske tradicionalne pjesme (međ. *Popevke*) uvrštene su: “Da nam pa dojde to vreme”, “Klinčec stoji pod oblokom”, “Legradske gore”, “Mamica su štrukle pekli”, “Međimurje, kak si lepo zeleno”, “Mila Marice”, “Protuletje se otpira”, “Rožica sem bila”, “Vuprem oči”, te vjerojatno najpoznatija “Dej mi Bože”.

Među međimurske skladatelje, obrađivače i zapisivače pjesama koje svakako treba spomenuti i zahvaliti im za kulturnu baštinu međimurja smjestili su se redom: Fortunat Pintarić, Florijan Andrašec, Vinko Žganec, Josip Štolcer Slavenski, Ivan Mustač, Josip Vrhovski i Miroslav Magdalenić. Uz njih treba spomenuti i skladatelje i obrađivače međimurske narodne glazbe koji su je proučavali i prosljeđivali: Mirko Kolarić, Stjepan Miroslav Grđan, Miroslav Vuk Croata, Dragica Karolina Šimunković, Marija Novak i još uvijek živući Ladislav Varga.

Riječ kojom se u Međimurju u kontekstu glazbe možemo često sresti je „*pleh*“. Nezaobilazni termin koji se provlači kroz povijest, vrlo se često i danas može čuti od ljudi starije životne dobi, a on kao riječ u kontekstu „*pleh mužika*“ označava limenu glazbu u lokalnom govoru. Još jedan od termina koji se također često koristi je „*bandisti*“. Riječ

potječe iz razdoblja kada su glazbenici (međ. *mužikaši*) prije pojave klavijatura, električnih gitara i ostalih električnih instrumenata koristili limene puhačke instrumente koji su bili dio svakog velikog događaja, a svakako nezaobilazni na svadbama. Tako danas od starih svirača često možemo čuti kako su nekad svadbe u Međimurju bile najviše zimi, rijetko ljeti, pa se sviralo i do dva tjedna u komadu. U to je vrijeme svadba trajala i do tri dana, naročito u donjem dijelu Međimurja, pa su tako puhači trebali biti u veoma dobroj kondiciji. Stoga su često taj problem lukavo rješavali na način da bi za vođu benda, prvog trubača, u Međimurju popularno zvanog „*predara*“, uvijek imali jednog čovjeka spremnog na zamjenu kako bi mogli odraditi cijelu svadbu. U to su vrijeme svadbe bile veoma naporne za svirače jer po starom običaju svadba bi počela oko 8 ujutro i trajala drugi dan skoro do istog vremena, tako da nisu imali previše vremena za spavanje i odmor. Svadbe su započinjale koračnicom u rano jutro, kako bi svi znali da se u selu održava svadba, a uz pratnju nekoliko mlađih muških osoba glazba je išla od dvorišta do dvorišta uzvanika i davala im do znanja kako je svadba počela. Osim toga, limena glazba je bila ta koja je pratila mladence i uzvanike putem do crkve u kojoj se odvijao sam obred vjenčanja, pa i nazad do mjesta gdje se održavala fešta. Često, gotovo da je bila ustaljena praksa da se određene svatove pratilo kućama u dogovoru sa glazbom. Na tim su se svadbama svirali međimurski čardaši, halgati¹ i druge međimurske zabavne pjesme u dvočetvrtinskim i tročetvrtinskim metričkim oznakama. Na taj su se način uspjeli očuvati starinski običaji. Limena glazba osim vjenčanja svirala je i odlazak mladića na regrutacija, pa i u vojsku. Osim toga svirale su se i prvomajske budnice u rano jutro, što nikog nije smetalo, a i tijelovske procesije koje su bile posebno svečane kao i sve ostale katoličke svetkovine. Seoske zabave bile su nezamislive bez limenih puhača isto kao i čestitanja imendana za blagdan Sv. Stjepana 26.12. kada bi se kod svakog čovjeka u mjestu po imenu Stjepan došlo doma sa koračnicom odsvirati dvije-tri pjesme po njegovoj vlastitoj želji. Sviračima je to bio jedan od načina zarade, a istovremeno lijepo i ugodno druženje uz glazbu sa svojim sumještanima. Međutim, limena glazba sudjelovala je i u onim najtežim trenucima kada se na posljednje počivalište ispraćalo pokojne. Uz tradicionalne skladbe koje su bile vezane uz pogreb, limena je glazba po želji odsvirala i pjesmu ili više njih koje je pokojnik volio za života slušati ili pak je sam zaželio posljednju želju da mu se određena pjesma odsvira.

¹ Halgati – pjesme tužnog karaktera bez metričke oznake. Svirale su se bez ritmičke pratnje, samo sa harmonijskom pratnjom u slobodnom stilu, prema vlastitom nahođenju („ad libitum“). Smisao tih pjesama je u tekstu koji priča o teškom životu, nesretnim ljubavima pa čak i o preranoj smrti dragih osoba.

Pojavom električnih instrumenata na tom području, truba, saksofon i tenor horn zadržani su i dalje na ovom području kao nezaobilazni instrumenti u svakom bendu koji svira bilo koji oblik međimurske glazbe, bilo da su to svadbe ili neko drugi događaji ili čak jazz bendovi s obradama međimurskih pjesama... Zadržavanjem tih instrumenata uspio se zadržati i nekadašnji, starinski glazbeni izričaj.

Što se tiče samog sastava i instrumenata koje je on sadržavao, nema definiranog oblika, već su ga prema vlastitoj želji sastavljali. Najčešće su sastav sačinjavali tuba kao baza uz koju je u nekim sastavima dolazio i bas bubanj, zatim dva instrumenta „*na kontru*“ (najčešće krilnice), pa zatim jedan tenor i nezaobilazne prve i druga truba (uglavnom svirane na krilnici), a nerijetko je sastav upotpunjavao i jedan klarinet. Prvi trubač bio je najvještiji svirač truba u cijelom bendu te ujedno bio i vođa tog benda. Kao vođa benda uživao je čast prvog trubača i vođe benda koja se u ono vrijeme iznimno cijenila te je imao glavnu riječ, visoku reputaciju i poštovanje od kolega svirača, ali i publike koja ih je slušala.

Danas limena glazba u Međimurju također igra veliku ulogu u kulturnim i društvenim događanjima. Uspjela se održati tradicija sviranja tijelovskih procesija isto kao i prvomajskih budnica. Na svadbama više ne sviraju limene glazbe, ali po želji određenih mladenaca, limena ih glazba prati na vjenčanje po starom običaju. Sviranje na sprovodima također je tradicija koja se uspjela održati do danas. Svakako treba spomenuti da je velik broj mladih ljudi uključen u limene glazbe diljem Međimurja, koje ih trenutno broji dvanaest. Isto tako, tu svakako treba spomenuti danas popularne Žigu i bandiste koji su osnovani s namjerom da u Međimurju i izvan njega prezentiraju izvornu međimursku povevku. Važno je napomenuti da se tradicija limenih glazbi na ovom području uspjela očuvati te da ima velik broj mladih ljudi koji sa podrškom starijih imaju veliku želju za očuvanjem kulturne baštine i želju za promicanje istog.

3. TRUBA

Fotografija 3., Truba in Bb

Truba je limeni puhački instrument poznat po svom visokom i vedrom tonu – danas stalni instrument na vrhu sekcije limenih puhača u modernim simfonijskim orkestrima. Popularnost kao instrument u orkestralnoj glazbi truba je stekla tek u razdoblju baroka, a do tada se koristila isključivo za signalizaciju - ima dugu povijest te asocijacije na vojne zapovijedi. Iako je stekla veliku popularnost u klasičnoj glazbi, koristila se i izvan nje, u druge svrhe i za druge prigode. Smatra se da su najkvalitetnije skladbe za trubu napisane u 18. stoljeću, u vrijeme kada su Johann Sebastian Bach i Georg Friedrich Händel u tom instrumentu vidjeli golemi potencijal.

3.1. Povijest instrumenta

Povijest nam govori kako trube i trubači postoje već tisućama godina. Iz povijesnih izvora doznajemo da se kao prva i najstarija civilizacija koja je posjedovala prve trube navodi civilizacija Oxus iz središnje Azije - posjedovala metalne trube već u trećem tisućljeću prije Krista. Kao drugo najstarije nalazište trublji navodi se Tutankamonova grobnica koja potječe iz otprilike 1323. godine prije Krista, a otvorena je 1920. godine. Od tada pa do danas, na području kontinenta Staroga svijeta, sve od drevne Kine pa do srednjovjekovne Europe, bila su upotrebljavana slična glazbala. Navodi ističu kako su u to vrijeme trube bile upotrebljavane isključivo za signalizaciju te su do srednjeg vijeka bile signalna glazbala za konjicu, a za to ključne karakteristike bile su laka prenosivost instrumenta te jasan i glasan zvuk. Tako su zbog svoje funkcije na bojnopolju trubači bili od iznimno velike važnosti, a samim time i vrlo cijenjeni te vrlo brižno štićeni.

U povijesnim izvorima navodi se kako su trube najvjerojatnije zbog svoje važnosti u ratovima, zahvaljujući prestižnim ratnicima na konjima dobile poseban status u društvu te se počele vezivat za svečanosti i ceremonije visokih dužnosnika. Na trubama sve istaknutije postale su fanfare² koje bi pratile sve vrste ceremonija, sve od dolaska visokih dužnosnika na bankete pa sve do trenutaka vrhunca na podjelama časti ili krunidbama. Važno je spomenuti da su fanfare i danas ključne u skladbama za trubu – podjednako u ceremonijama kao i u koncertnoj glazbi u kojoj skladatelj želi dočarati raskoš, neku ceremoniju ili pak prikazati neke radnje ili slike iz prošlosti.

Fotografija 4., Fanfare na svečanostima

Zbog važnosti trube kao instrumenta i njezine funkcije koju je obnašala u ratnim, ali i mirnim vremenima u povijesti, sviranje trube postaje veoma vrijedna i cijenjena umjetnost u društvu. Počinju se osnivati cehovi trubača kako bi se poticalo učenje, a samim time i njegovala novo-prozvana umjetnost sviranja trube. Osnivanjem cehova također se zakonom regulirala uporaba truba te se članstvo u cehovima učinilo ekskluzivnim – cehovi su često bili pod carskom ili kraljevskom paskom. Godine 1623. car Svetog Rimskog Carstva Ferdinand II. daje svoj pečat odobrenju „Carskom cehu trubača i timpanista“ u Njemačkoj te je svaki novi car to slijedio sve do 1767. godine.³

² Fanfare - fanfara (franc. iz arap. anfár: trublja) - kraći glazbeni motiv (melodija za limene puhaće instrumente) koji se izvodi obično na trubljama kao signal prigodom vojnih svečanosti i sličnih događaja - ušao i u umjetničku glazbu.. Ujedno i sastav koji izvodi taj motiv.

³ Philip Wilkinson, Povijest glazbe u 50 glazbala, školska knjiga, Zagreb 2015., str. 89

3.1.1. Prva („prirodna“) truba i njezini počeci sviranja

Fotografija 5., Barokna ili „Prirodna“ truba

Prva truba koja se pojavila u modernom orkestru bila je zbog svoje građe i izgleda još „prirodno“ glazbalo. Sastojala se od jedne cilindrične cijevi koja se postepeno širila u zvono i bila je dvostruko savijena pa se time dobio zaobljen duguljast oblik. Obzirom da se sastojala od jedne duge cijevi te se još nisu koristili ventili, njome se moglo svirati samo u jednom tonalitetu. Da bi se moglo svirati u drugom tonalitetu svirač bi morao promijeniti glazbalo ili dodati lukove cijevi koji bi mijenjali visinu tona. U to je vrijeme princip sviranja bio gotovo isti kao i danas – svirač bi tonove različite tonske visine dobio pomoću pojačavanja i smanjivanja napetosti mišića oko usana kroz koje prolazi određena količina zraka pod određenim pritiskom - to znači da se tonske visine mijenjaju mišićnim kontrakcijama koje vrše usne na zrak koji prolazi kroz njih. Na taj način svirač proizvodi alikvotne tonove⁴ na kojima je bazirano i današnje sviranje trube, ali na malo drugačiji način. Međutim, neki od tih tonova sami su po sebi neugodeni, pa bi se svirač trebao koristiti usnama kako bi ih korigirao

⁴ Alikvotni tonovi (lat. *aliquot*: nekoliko) - niz tiših (popratnih) tonova koji se javljaju uz osnovni, glasni ton istoga izvora dajući mu karakterističnu boju i punoću. Drugi naziv je *parcijalni, harmonijski ili gornji tonovi*. Naslutio ih je u XVII. st. M. Mersenne, a matematički odredio J. Sauveur (1701). Granična frekvencija kod trube nalazi se na 9 kHz

te izbjegao njihovu „neuštimanost“. Ukratko, to bi značilo da što je viši registar to je teže svirati, što znači da to prilično otežava sviranje prirodne trube. Za razliku od tadašnjih, na današnjih modernim verzijama baroknih truba nalaze se otvori za ventile, što uvelike olakšava sviranje na tom instrumentu te lakšu izvedbu tih nota. Ipak, moderni svirači baroknih truba koji teže povijesno osviještenom stilu izvedbe skloniji su prirodnoj trubi, jer ti otvori itekako utječu na ton glazbala.

U povijesnim izvorima možemo pronaći podatke kako se truba do 17. stoljeća često upotrebljavala u tzv. ozbiljnoj glazbi, dok su svirači razvijali tehnike sviranja te pokušali nadvladati poteškoće glazbala u dionicama koje su postajale sve zahtjevnije. S druge strane, oni vještiji uglavnom bi se specijalizirali za zahtjevan viši registar trube – *clarino* registar; upotrebljavan u djelima kao što je slavna opera *Orfej*, skladatelja Claudia Monteverdia, nastala 1607. godine. Već prvom polovicom 18. stoljeća sviranje trube dostiže svoj procvat, u vrijeme kad i skladatelji istražuju njezine mogućnosti i upotrebu, bilo kao solističko glazbalo ili kao pratnju u zbarskim skladbama. Za to je u prvom redu zaslužna Italija gdje su skladatelji poput Alessandra Scarlattija skladali dionice za trubu u opernim i zbarskim skladbama.

3.1.2. Prve upotrebe trube i njezin prvi vrhunac kod Händela i Bacha

Među prvim skladateljima koji u svom orkestru upotrebljavaju trube su Georg Friedrich Händel 1711. godine u svojoj prvoj operi *Rinaldo* te Johann Sebastian Bach 1721. godine u svom *Drugom Brandenburškom koncertu*. Sve započinje 1706. godine Händelovim putovanjem u Italiju gdje kroz glazbene komade upoznaje trubu i razvija naklonost prema njoj.

Georg Friedrich Händel 1706. godine započinje svoje putovanje u Italiju koje traje sve do 1710. godine te tamo kroz ranije spomenute skladbe C. Monteverdija i A. Scarlattija upoznaje trubu prema kojoj razvija posebnu naklonost. Po povratku iz Italije, godine 1711. sklada svoju prvu operu pod nazivom *Rinaldo* koja se prvi put izvodi u Londonu – bio je to pravi spektakl za ono doba, jedan od najvećih. Tom spektaklu uvelike su pridonijeli specijalni efekti poput zmajeva koji rigaju vatru i živih ptica puštenih na pozornici, a sve to podupirao je orkestar sa četiri trube. U svojim kasnijim djelima G. F. Händel najčešće koristi dvije trube ili čak samo jednu, a težina dionica i efekt koji one donose često bude zapanjujući. Među njegovim djelima kao jedna od najslavnijih dionica trube ističe se ona koja prati tenorsku ariju

Trublja će se oglasiti iz oratorija *Mesija*, skladanog 1741. i 1742. godine u Londonu. Također postoje i mnoge druge poznate dionice istaknutog skladatelja, među kojima se nalazi i nekoliko njegovih krunidbenih misa. Većinu teških dionica trube koje zahtijevaju iznimnu izdržljivost i dah, Händel je uspio realizirati zahvaljujući svojem najdražem trubaču Valentineu Snowu⁵ – najpoznatijem i najpoštovanijem trubaču onog doba u Engleskoj. Od njegovih instrumentalnih djela posebno se ističu *Glazba na vodi* i *Glazba za kraljevski vatromet* koje je skladao u vrijeme kada je živio u Engleskoj, u Londonu. Slušajući njegova djela, možemo zaključiti kako su na njega utjecali talijanski barokni skladatelji te najznačajniji engleski skladatelj onog doba – Henry Purcell. Upravo je zbog toga njegova glazba izvršila velik utjecaj na mnoge skladatelje poput F. J. Haydna, W. A. Mozarta i L. van Beethovena.

S druge strane Johann Sebastian Bach na sličan način istražuje trubu, pišući clarino⁶ dionice u svojem Brandenburškom koncertu br. 2 kojeg je skladao oko 1721. godine. Dvije godine kasnije, 1723. Bach seli u Leipzig te isto kao i G. F. Händel započinje dugogodišnju suradnju sa trubačem iz njemačke - Gottfriedom Reicheom⁷. Bach je za njega također pisao zahtjevne dionice za trubu u svojim kantatama i ostalim skladbama sve do njegove smrti. Godine 1734. kad je Gottfried Reiche umro, Johann Sebastian Bach pronalazi novog trubača za svoju glazbu, mladog i talentiranog Ulricha Heinricha Ruhea⁸ koji preuzima posao svojeg prethodnika. Zahvaljujući njemu Bach je nastavio stvarati izazovne dionice za trubu u svojim glazbenim djelima koja sadržavaju velik broj visokih nota u dionicama trube, a samim time od svirača zahtijevaju velik napor i trud zbog „*teških nota*“ na prirodnoj trubi koje se uzastopce nižu bez stanke. U glazbenim djelima u 18. stoljeću iznimno je karakteristična bila uporaba visokog registra kod trube, a zahvaljujući djelima skladatelja poput Bacha i Händela, kao i drugih baroknih skladatelja koji su pisali zahtjevne dionice za trubu, dali su velik ugled tom instrumentu. Mnogim je glazbenicima upravo to razdoblje bilo zlatno doba trube.

⁵ Valentine Snow - rođen 1685. godine u Londonu. Bio trubač Georga Friedricha Händela i mnoge teške dionice za trubu bile su pisane isključivo za njega. Nasljednik je Johna Shorea - prvog trubača Engleske onog doba, tijekom sredine i druge polovice 18. stoljeća. John Shore ga je ujedno učinio i najpoznatijim te najuglednijim u njegovoj zemlji. U ranim tridesetim godinama 18. stoljeća postaje članom Händelovog orkestrara.

⁶ Clarino dionice - visoki tonovi pisani u dionicama trube u glazbi 18. stoljeća

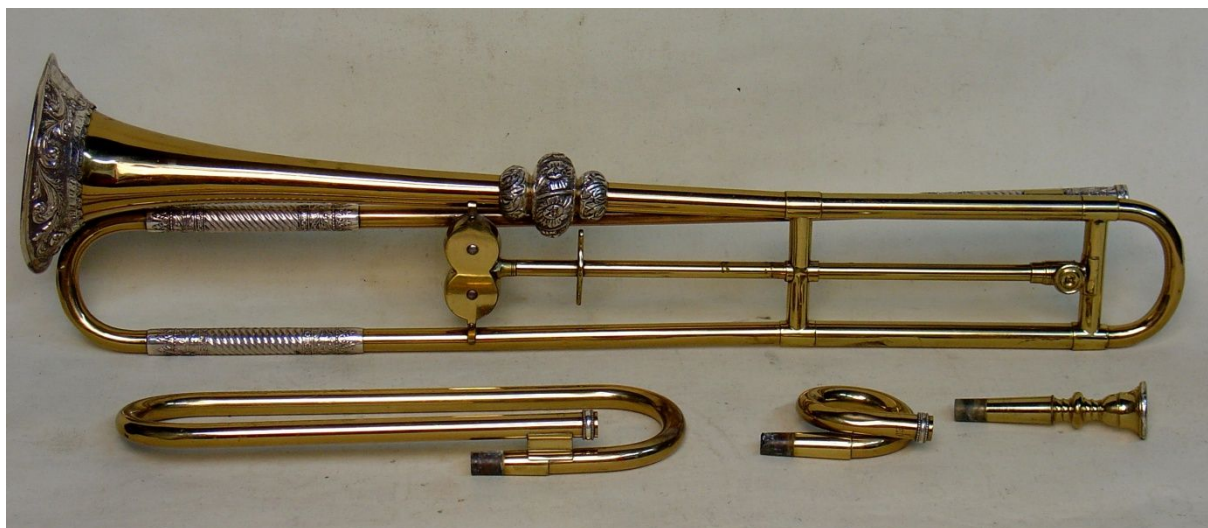
⁷ Gottfried Reiche - rođen 1667. godine u gradu Weissenfels u Njemačkoj. Njemački trubač, najpoznatiji po svojoj ulozi glavnog trubača u orkestru J. S. Bacha, još od Bachovog dolaska u Leipzig 1723.g., pa sve do svoje smrti. Također poznat kao skladatelj iz razdoblja Baroka.

⁸ Ulrich Heinrich Ruhe - rođen 1708. godine u Halberstadtu u obitelji glazbenika. Njemački trubač, nasljednik je Gottfrieda Reichea na mjestu prvog trubača u orkestru J. S. Bacha u Leipzigu od 1734., pa sve do 1751. godine. Osim trube svirao je i violinu te je sve više preferirao prema kraju svoje trubačke karijere.

3.1.3. Truba u razdoblju Klasicizma

U razdoblju klasicizma truba kao instrument mijenja svoju ulogu, pa tako više nema naglasak na visoke tonove. Trube se počinju upotrebljavati za popunjavanje orkestralne harmonije, pridonose boji orkestra te proizvode glazbu ratničkog stila. S takvim načinom sviranja i takvim ulogama, trube u parovima postaju stalni dio orkestra u glazbi F. J. Haydna, W. A. Mozarta i L. van Beethovena. Do tog bi vremena svirači koristili četiri do pet lukova kako bi mogli svirati u različitim intonacijama, dok su se neki svirači koristili zakrivljenim trubama kod kojih bi se tonske visine mijenjale stavljajući ruku na lijevak ili pak u njega. Gledajući današnje instrumente, ta je tehnika sviranja slična onoj kojom se koriste svirači francuskog roga – danas popularno zvani „hornisti“.

Osim mijenjanja lukova kod trube, tu se još pojavljuje i truba s povlačkom – cijev s usnikom mogla se pomicati unutra i van glavne cijevi trube. Kako se na taj način mijenjala radna duljina, tako se mijenjala i visina tona. Princip sviranja na tom instrumentu bio je sličan današnjem načinu sviranja trombona, samo što se u onom slučaju moralo pomicati cijelo tijelo trube jer je usnik bio fiksiran na usnicama svirača. Kod trombona je situacija nešto drugačija jer je glavni dio zajedno sa usnikom i korpusom fiksiran kod svirača, a pomičan je samo povlačak. Iz zapisa i povijesnih izvora nije točno poznato koliko su se često upotrebljavale takve trube.

Fotografija 6., Truba s povlačkom (graditelj: John Köhler)

Fotografija 7., Truba s povlačkom (graditelj: John Köhler)

3.1.4. Truba u 19. stoljeću i pojava ventila

Početak 19. stoljeća javlja se najveća promjena u povijesti trube – pojava ventila. Pojavom ventila omogućuje se glazbeniku da u trenutku promijeni tonsku visinu, za što je prije trebalo vremena dok se ne promijeni luk cijevi, sada je moguće brzim pokretom prsta.

Prvi pokušaji izrade ventila kod limenih puhača te prve inačice ventila pojavljuju se već u 18. stoljeću - točnije, krajem 1780.-ih godina kod trube i roga. Osmišljeni su sa idejom da se na instrument uvedu veoma kratke cijevi povezane sa ventilima te da tako snizuju ton. Jedan od prvih inovatora koji su pokušali izraditi ventile za limena puhača glazbala bio je Irac Charles Claggett⁹ 1788. godine. Međutim, ti ventili nisu ostali u upotrebi, bio je to samo jedan od pokušaja. Važno je napomenuti da su prve ventile koji su bili na široko prihvaćeni osmislili i izradili Heinrich Stölzel¹⁰ i Friedrich Blühmel¹¹ iz Šleske 1814. godine. Obzirom da je tvorac ventila Heinrich Stölzel bio svirač roga, ventili se prvi puta pojavljuju na rogu, a također je važno napomenuti da su usko povezani sa trubom te se isto tako primjenjuju i na

⁹ Charles Claggett (1740. - 1795.) - irski glazbenik, skladatelj i inovator poboljšanja na glazbalima. Izumio sveukupno 10 novih patenata koji su primijenjeni na glazbala njegovog doba kako bi se osuvremenila, a među njima su i jedni od prvih ventila na trubi i rogu kojima se dobiva kromatika.

¹⁰ Heinrich Stölzel (1777. - 1844.) - njemački svirač roga. Razvio jedne od prvih ventila limene puhačke instrumente. Razvio jedne od prvih ventila za limene puhače, kao i za trubu 1814. godine. Nakon toga razvija i druge projekte u suradnji sa drugim glazbenicima izumiteljima (npr. Stölzel-ventil kod trube, u suradnji sa Friedrichom Blühmelom).

¹¹ Friedrich Blühmel (1777. - 1845.) – njemački svirač roga i graditelj instrumenata. U suradnji sa Heinrichom Stölzelom patentirao ventile za limene puhačke instrumente koje su prvo primijenili na rogu, a zatim na trubi. Prirodni rog bez ventila nadograđuju sa dva ventila te time rog postaje kromatsko glazbalo i koristi se kao melodijski instrument u orkestrima. Godine 1819. Christian Friedrich Sattler, graditelj instrumenata iz Leipziga dodaje treći ventil. Godine 1820. Prebacuje se kompletni sistem na trubu.

trubu, ali tek 1820. godine. Već iduće 1815. godine, „*Allgemeine musikalische Zeitung*“¹² iz Breslaua najavljuje novi mehanizam, a usput pridodaje zasluge Heinrichu Stölzelu. Također časopis „*Allgemeine musikalische Zeitung*“ u svom članku o Stölzelovu rogu s ventilima izjavljuje: „...dobiva se kromatska ljestvica od gotovo tri oktave, sa svim nealikvotnim tonovima čistim i jakim, a zvukom sličnim prirodnima“.¹³

Pojavom Stölzel-ventila 1814. godine, pa sve do 1820., trube s ventilima postaju uobičajene u orkestrima i orkestralnoj glazbi. Ventilni su donijeli revoluciju u sviranje limenih puhaćih glazbala – poboljšali su fleksibilnost glazbala i ne samo da su omogućili brzu promjenu intonacije, već su svirači uvelike dobili na brzini i lakoći sviranja. Samim time truba sa ventilima postaje standard u sekcijama limenih puhača u orkestru u vrijeme romantizma i u modernom dobu. Prvi skladatelji koji su dionice za trubu sa ventilima uvrstili u svoje skladbe, bili su Hector Berlioz u svojoj operi „*Les francs-juges*“ 1826. godine i Gioacchino Rossini u svojoj operi „*William Tell*“ 1829. godine. Nakon njih sa masovnom upotrebom trube sa ventilima započeli su i ostali skladatelji.

Skladatelji iz razdoblja romantizma, poput Richarda Wagnera i Gustava Mahlera nastojali su pisati dionice kojima se sve više razvijao gornji registar trube. Upravo zbog tog su svirači umjesto trubi in F, tada uobičajenoj, postajali skloniji trubi in B, koja je do dan danas najčešće upotrebljava. Istovremeno, proizvođači počinju proširivati potencijal trube uvođenjem bas-trube, a počinju je upotrebljavati tek neki skladatelji kasnog romantizma.

Fotografija 8., Truba in F iz 1840-ih godina (graditelj: Peter Uhlmann)

¹² *Allgemeine musikalische Zeitung* - njemački časopis iz 19. stoljeća. Bavio se pregledom glazbenih događaja u mnogim zemljama, s naglaskom na nacije njemačkog govornog područja, ali je pokrivao i Francusku, Italiju, Veliku Britaniju, Rusiju, a povremeno i Ameriku. Zbog svoje nepristranosti i pridržavanja osnovnih načela povjerenja i diskrecije, kao časopis osigurava sivišok položaj u njemačkom glazbenom društvu u ono vrijeme.

¹³ Philip Wilkinson, *Povijest glazbe u 50 glazbala, školska knjiga*, Zagreb 2015., str. 119

Fotografija 9., Truba in F iz 1840-ih godina (graditelj: Peter Uhlmann)

Bas-truba po svom je rasponu sličnija trombonu, dok je boja tona sličnija trubi. Svojedobno je Richard Wagner razmišljao o upotrebi takvog glazbala u svom ciklusu „Prsten Nibelunga“, međutim, razmišljajući o sviračkim mogućnostima tog glazbala, dao je izraditi izmijenjenu verziju na način da su i note više tonske visine bile praktičnije nego na bas trubi. Glazbalo koje je nastalo kao rezultat bilo je raspona od gotovo tri oktave, a zvučalo je za cijelu oktavu niže od trube in B. Takvo glazbalo kasnije najčešće sviraju trombonisti.

Fotografija 10., Bas truba

3.1.5. Truba u umjetničkoj glazbi

Truba je i dalje orkestralno glazbalo u umjetničkoj glazbi, iako se sve manje sklada za taj instrument. Nakon razdoblja baroka nastalo je razmjerno malo skladbi za trubu, dok su u razdoblju klasicizma skladatelji Franz Joseph Haydn i Johann Nepomuk Hummel skladali svaki po jedan koncert. Tokom 20. stoljeća koncerte je skladalo tek nekoliko skladatelja poput Harrisona Birtwistlea, Marka-Anthonya Turnagea i Arvoa Pärta. Truba se sve manje upotrebljava i u komornoj glazbi, ali možemo istaknuti jedan od poznatih primjera - septet Camillea Saint-Saënsa iz 1881. godine napisanog za pariški komorni sastav „*La Trompette*“ i sonatu iz 1939. godine, skladatelja Paula Hindemita.

U modernoj glazbi truba se istaknula svirajući u glazbenim aranžmanima napisanim za druga glazbala. Zbog njezina jedinstvenog zvuka skladatelji su je upotrebljavali u različitim djelima, a ističu se: Aarona Coplanda - „*Fanfare za običnog čovjeka*“ iz 1942. godine, Gustav Mahler - Simfonija br.5 iz razdoblja 1901.-1905. godine, Leoš Janáček - Simfonietta iz 1926. godine. Zanimljivo je da je orkestar za simfoniettu koncipiran od 25 limenih puhača, a skladba započinje fanfarama koje izvode trube i tube zajedno. Također je veoma zanimljivo da se u djelima 20. stoljeća povezanost između ceremonijalne glazbe i truba, fanfara ne gubi - ostaje i dalje je vrlo bliska. Kao najpoznatiji trubači solisti današnjice mogu se istaknuti Reinhold Friedrich, Hakan Hardenberger, Jouko Harjanne, Eric Aubier, Gabriel Cassone, Ole Edvard Antonsen, Nini Rosso...

3.1.6. Koncerti za trubu

Od koncerata za trubu ističu se „Koncert za dvije trublje in C, RV537“ Antonija Vivaldija (1678. – 1741.) – jedino virtuosno djelo iz Vivaldijevog opus koje je pridonijelo repertoaru za trubu. Nije poznato zašto nije napisao više sola za trubu, ali pretpostavlja se da su vjerojatno djevojke iz sirotišta za koje je pisao većinu svojih koncerata rijetko svirale taj instrument. Za izvedbe koncerata za to glazbalo, vjerojatno su se morala donositi glazbala izvana. Zanimljivo za Vivaldija jest to što je prepoznao vrijednost trube za orkestar u razvoju i njezine mogućnosti, pa je često zbog njihova nedostatka u zamjenu koristio oboe, čak i violine.

Sljedeći skladatelj koji se istaknuo na području koncerata za trubu jest Georg Philipp Telemann (1681. – 1767.). Iako je godine 1718. izjavio da mora priznati kako mu koncertni oblik nikada nije bio pretjerano drag i kako nikada nije previše mario hoće li ih napisati

mного ili ne, ipak je skladao više od 100 kvalitetnih koncerata, od kojih je šest za trubu. Iako nisu u cijelosti previše zahtjevni, sviraču svakako daju dovoljno prostora da pokaže svoje sviračko umijeće.

„*Koncert za trubu i orkestar u Es duru*“ Franza Josepha Haydna (1732. – 1809.) jedno je od djela koje je sudjelovalo u preporodu trube kao solističkih glazbala u razdoblju od ranog 19. st. do otprilike 1945. godine. Upravo se to djelo smatra posljednjim orkestralnim djelom ovog skladatelja – skladano 1796. godine, po povratku Haydna iz Londona u Beč kako bi se povukao u mirovinu. Solo dionica ove skladbe namijenjena je glazbalu s prvim klapnama, *Clarinu*¹⁴ in Es. Glazbalo je oblikovao i svirao Anton Weidinger¹⁵ – trubač u bečkom Dvorskom opernom orkestru.

Nakon Haydna za isto glazbalo, *Clarino in Es*, svoj koncert piše i Johann Nepomuk Hummel (1778. – 1837.). Njegov „Koncert za trubu in Es“ smatra se jednim od najpopularnijih i najslušanijih djela na repertoaru svakog trubača. Zbog opsežnog ostatka Hummelovog opusa, to je djelo ostalo u sjeni, pa se jako malo zna o njemu. Pretpostavlja se da je nastalo krajem 1803. godine, nešto prije nego što je Hummel postavljen za koncert majstora na dvoru princa Nikolausa Esterházyja, gdje je i Haydn u navodnoj mirovini radio kao dirigent.

¹⁴ Clarino in Es – truba u visokom registru ugođena in Es - karakteristično glazbi 18. stoljeća

¹⁵ Anton Weidinger – austrijski virtuoz na trubi u doba bečke klasike. Godine 1792. bazirajući svoje ideje na ranijim dizajnovima eksperimentirao je s 5-ventinim trubama, a verziju instrumenta na kojem potpuna kromatska ljestvica postaje moguća, ali s nekim gubitkom uobičajene snage instrumenta. Za njega je J. Haydn skladao koncert za trubu i orkestar u Es-duru, prvi koncert kojeg je Haydn skladao za trubu solo.

3.1.7. Truba u 20. stoljeću - jazz glazba i Louis Armstrong

Glazbeni stil nastao početkom 20. stoljeća u SAD-u, točnije 1910. godine u New Orleansu naziva se jazz – jedini autohtono američki žanr. Po pitanju pravog porijekla riječi „jazz“ povjesničari nisu suglasni, iako postoji nekoliko teorija. Taj je naziv prihvaćen tek 1917. godine kada je nastala prva snimka Original Dixieland Jazz Banda, čija je ploča prodana u nekoliko milijuna primjeraka, a emitirale su je i mnoge radijske postaje. Tokom 20. stoljeća prošao je kroz razne promjene. U početku se svirao u barovima i bordelima u predgrađima New Orleansa i drugih gradova SAD-a, a valja spomenuti da je dugo bio plesna glazba koju su osuđivali zbog erotičnosti koju je prezentirao. Četrdesetih se godina dešava preokret u jazzu i javljaju se novi stilovi namijenjeni slušanju. Podvrste jazza koje su nastale i kako se danas kategoriziraju: Swing, Dixieland, Be-bop, Hard-bop, Cool, Free jazz, Jazz Fusion.

Što se tiče veličine sastava u jazz glazbi, ona varira od trija do simfonijskog orkestra koji dobiva naziv „Jazz orkestar“. Glazbenici u jazz orkestru služe se pisanim aranžmanima, improvizirati mogu samo solisti, a ulogu solista može imati svaki instrument. Za razliku od orkestra u malim sastavima na zadanu temu improvizirati mogu svi instrumenti. Po pitanju instrumenata, centralni instrument jednog jazz sastava je bubanj sa pomoćnim udaraljka u koje se ubrajaju kontrabas, klavir i gitara te zajedno čine ritam sekciju. Osim standardne ritam sekcije važnu ulogu imaju puhački instrumenti kao što su truba, trombon, saksofon, klarinet, flauta, rog te vibrafon koji spada u udaraljke sa određenom tonskom visinom.

Univerzalnosti jazza i njegovoj velikoj popularnosti uvelike su pridonijeli ne samo elementi te glazbe, već i izvođači, virtuosi na svojim instrumentima kao što su Louis Armstrong, Chet Baker, John Coltrane, Miles Davis, Duke Ellington, Dizzy Gillespie, Benny Goodman, Billie Holiday (Lady Day), Thelonious Monk, Charlie Parker, Oscar Peterson, Django Reinhardt, Ella Fitzgerald, Wynton Marsalis, Glenn Miller... U domeni jazz glazbe svakako treba istaknuti Milesa Davisa i Wyntona Marsalisa čija imena nadilaze sfere zvučnih imena u trubačkom svijetu. To su veoma poznata imena koja su također obilježila glazbu 20. stoljeća, a ono što je o njima gotovo nepoznato jest da osim štosu bili virtuosi jazz glazbe, imali su klasičnu naobrazbu kao i svi trubači koji se ozbiljno bave klasičnom i jazz glazbom te rockom, popom, fusionom i ostalim glazbenim pravcima.

U jazz glazbi truba je nezaobilazna kao solistički ili orkestralni instrument, a može biti vodeći instrument u combo sastavu ili big bandu. Trubač u jazz glazbi mora imati veoma dobre temelje jer trubač bez osjećaja za intonaciju, ritam ili skupno muziciranje jednostavno nije dobar trubač. Tu svakako treba spomenuti Louisa Armstronga - najvećeg jazz glazbenika, neospornog čelnika popularne glazbe 20. stoljeća i jedne od najvećih figura u povijesti glazbe. Njega su voljeli zbog njegovog trubačkog talenta, nevjerojatno čistog i prodornog sviranja na trubi te specifičnog hrapavog pjevanja, a isto tako i zbog ljudske topline i velikodušnosti, zbog simpatične osobnosti "velikog djeteta" koje se raduje životu i živi za glazbu. Svojim je sviranjem i uvijek prijateljskim ponašanjem te osebjnim stilom i zvukom, izražajnošću, toplinom, ljudskošću i vedrim duhom postao simbolom jazzza.

Fotografija 11., Louis Armstrong (Satchmo)

Louis Armstrong rođen je 4. kolovoza 1901. godine u vrlo siromašnoj obitelji kao unuk robova u New Orleansu, a svoje je djetinjstvo proveo u siromaštvu, u opasnoj četvrti New Orleansa „Uptown“, poznatoj kao “Back of the Town”. Prvu formalnu naobrazbu stekao je u školi za dječake Fisk, gdje je vrlo rano izložen glazbi, a nakon što je odustao od škole u dobi od jedanaest godina, pridružio se kvartetu dječaka koji su pjevali na ulici za novac i počeo je upadati u nevolje. Bunk Johnson, svirač korneta, kaže kako je tada jedanaestogodišnjeg

Louisa Armstronga naučio svirati honkey tonk po uhu u Dago Tony's u New Orleansu, za što je nekoliko godina kasnije Armstrong zahvalio drugom čovjeku, Joe "King" Oliveru. Louis je veoma rijetko gledao na mladost kao najteža vremena, često je crpio inspiraciju iz toga vremena: "Svaki puta kada zatvorim oči dok sviram moju trubu - pogledam u srce dobrog starog New Orleansa... dao mi je nešto za živjeti"¹⁶. Umijeće ozbiljnog sviranja korneta stekao je u glazbenom sastavu "New Orleans Home for Colored Waifs" (Dom za tamnopuske beskućnike), gdje je boravio u više navrata zbog delikvencije. U dom je često navraćao prof. Peter Davis koji je mladom Armstrongu uveo disciplinu i glazbenu naobrazbu, te ga nakon nekog vremena postavio za vođu glazbenog sastava. Prvi je posao dobio u plesnoj dvorani "Henry Ponce's" gdje je Black Benny postao njegov zaštitnik i vodič. Preživljavao je od veoma napornog rada, danju je kopao i teglio ugljen, a noću svirao kornet. Kao mladić često je nastupao u gradskim paradama limene glazbe gdje je imao prilike slušati starije glazbenik kad god bi se pružila prilika te je tako učio od Bunka Johnsona, Buddy Petita, Kida Ory i drugih, a ponajviše od Joe "King" Olivera koji mu je bio mentor. Nešto kasnije nastupao je u raznim sastavima poput limene glazbe, na riječnim brodovima u New Orleansu, sa tada poznatim glazbenim sastavom "Fate Marable" koji je nastupao po parobrodovima na rijeci Mississippi, a vrijeme provedeno sa sastavom nazivao je pohađanjem sveučilišta, jer je stekao veliko iskustvo u radu sa pisanim aranžmanima. Sa svojih dvadeset godina naučio je čitati note i tako počeo nastupati sa solo dionicama na trubi te time bio jedan od prvih jazz glazbenika koji je tako nastupao, a s vremenom je pridodavao i vlastitu osobnost i stil u solo dionice. Na nastupima koristio je i vlastite zvukove – počeo je koristiti pjevanje i lupkanje u svojim nastupima.

Sredinom dvadesetih godina prošlog stoljeća Louis Armstrong živio je u Chicagu gdje je nastupao i snimao pod vlastitim imenom, a u tom je istom razdoblju vodio i glasovite sastave „*Hot Five*“ i „*Hot Seven*“ čije se snimke i danas smatraju među najznačajnijima u povijesti jazz glazbe. U to je vrijeme napravio prijelaz među instrumentima te tako zamijenio kornet trubom koja mu je obilježila karijeru do kraja života. Pod kraj istog desetljeća počeo je snimati popularne pjesme s raznim plesnim orkestrima, a za međunarodnu slavu zahvaljuje turneji Engleskom 1932. godine. Ujedno je to bio poticaj engleskim i drugim europskim glazbenicima za ozbiljnije bavljenje jazzom, ali i ostalim „crnim“ izvođačima jazz glazbe da krenu na turneje preko Atlantika. Tu je naglo porasla njegova popularnost i ubrzo postaje veoma poznat kao najbolji svjetski trubač.

¹⁶ https://hr.wikipedia.org/wiki/Louis_Armstrong

Suradnju s mnogim orkestrima prekida 1947. godine i posvećuje se isključivo svom sastavu s kojim je izvodio tradicionalni jazz i u kojem su svirali najpoznatiji glazbenici tog stila. The All Stars bend, mali šesteročlani glazbeni sastav koji su u prvoj postavi sačinjavali Louis Armstrong, Jack Teagarden, Earl Hines, Sid Catlett, i Barney Bigard. Većina njih bili su bivši vođe big bandova, a prvi nastup novonastalog sastava ostvarili su u klubu "Billy Berg's Supper Club". Pravi naziv glazbenog sastava bio je "Louis Armstrong and his All Stars" i povremeno su ga upotpunjavali još neki veliki glazbenici, ovisno o potrebi. Sastav je vodio sve do svoje smrti, a tijekom godina mijenjao je postavu, iako su u njemu uvijek svirali vrhunski jazz izvođači poput Trummyja Younga, Edmonda Halla, Billyja Kylea, Williama "Cozy" Colea, Velme Middleton i drugih. Cilj glazbenika tog sastava bio je prenositi duh jazz originalnog stila Louisa Armstronga koji i danas plijeni pažnju svojom svježinom i privlačnošću. U to vrijeme Louis je nastupio u preko trideset filmova, snimio brojne snimke, a ujedno je i prvi jazz glazbenik koji se pojavio na naslovnici časopisa "Time Magazine" u veljači 1949. godine. Nešto kasnije, 1964. godine, snimio je svoju najprodavaniju ploču "Hello, Dolly!", a pjesma je bila broj jedan na svim glazbenim ljestvicama pop glazbe, čime je Armstrong sa svoje 63 godine postao najstarija osoba koje je to ostvarila. Tu je uspio oboriti "The Beatlese" koji su se nalazili na prvom mjestu 14 tjedana zaredom sa tri različite pjesme.

Louis Armstrong najznačajnija je ličnost u povijesti jazz glazbe tokom prvih pedeset godina njenog postojanja. Izniman glazbenik koji posjeduje izuzetan smisao za improvizaciju svoj je stil sviranja na trubi izučio i oblikovao u školi u New Orleansu, a kasnije ga je usavršio, obogatio i dostigao savršenstvo. Treba spomenuti da je imao iznimno razvijem smisao za fraziranje – od zadane teme zadržao bi samo osnovnu melodijsku liniju te bi na nju dodavao svoje varijacije kojima bi stvarao novu, puno bogatiju melodijsku liniju. Poseban ugođaj njegovim solo dionicama koje je još posebno isticao širokim vibratom pridodavala je veoma čista i jasna boja zvuka koju je postizao na svom instrumentu. Oblikujući fraze logičnim i uravnoteženim ritmom te svirajući svaki ton sa iznimnom preciznošću uzdigao se na nivo najvećih jazz glazbenika svih vremena.

U jazz glazbi istaknuo se i kao pjevač, glazbenik koji iste one glazbene ideje koje postiže trubom, postiže i svojim glasom. Njegov hrapavi i promukli glas dao mu je jedinstven način izvođenja pjevačkih solo dionica, što je ostavilo velik utisak u jazz glazbi. Iako se one smatraju možda manje grandioznima, a od njegovih instrumentalnih sola, zbog sadržavanja

iste količine emocija, inspiracije i swinga, njegovo pjevanje podjednako cijene i muzikolozi i slušatelji svih drugih glazbenih smjerova. U njegovoj su glazbi istinski uživala djeca jednako kao i odrasli, kao i glazbenici, kritičari i publika, vladari, ljudi svih rasa, vjera i svjetonazora, pa čak i oni koji nisu voljeli jazz.

Osim što se uspio istaknuti među najvećim jazz glazbenicima svih vremena, Louis Armstrong pojavio se u nešto više od dvanaest hollywoodskih filmova u kojima najčešće glumio vođe glazbenih sastava ili glazbenike. Istaknuo se u filmovima kao što su: *You rascal you* (1930), *Rhapsody in black and blue* (1932), *Pennies from Heaven* (1936), *Artists and Models* (1937), *Doctor Rhythm* (1938), *Evedy day's a holiday* (1938), *Jam session* (1944), *Atlantic City* (1944)... Među brojnim ulogama najpoznatija je uloga vođe glazbenog sastava i pripovjedača u filmu iz 1956. "*High Society*" – otpjevao je naslovnu pjesmu i duet sa Bingom Crosbyem "*Now You Has Jazz*". Isto tako istaknuo se 1947. godine u filmu „*New Orleans*“ uz Billie Holiday, gdje je glumio samoga sebe. U radnji filma je glavni glumac koji govori o propadanju četvrti Storyville i egzodusu glazbenika iz New Orleansa u Chicago. U filmu „*The Five Pennies*“ iz 1959. godine Louis Armstrong također je glumio samog sebe te otpjevao i odsvirao nekoliko klasičnih glazbenih djela, a radnja filma priča o sviraču korneta Redu Nicholisu. U filmu „*The Glenn Miller Story*“ glumio je uz Jamesa Stewarta u kojemu Stewart glumi Glenna te svira sa Armstrongom i nekim drugim istaknutim glazbenicima toga vremena. U filmskoj verziji "*Hello, Dolly!*" 1969. godine kao vođa glazbenog sastava, Louis je odglumio ulogu u kojoj je otpjevao naslovnu pjesmu sa glumicom Barbram Streisand.

Osim toga, često je nastupao po raznim turnejama diljem Afrike, Europe i Azije pod pokroviteljstvom ministarstva vojnih poslova SAD-a i tako dobio nadimak "ambasador Satch." Njegovo narušeno zdravlje ograničavalo mu je broj nastupa u zadnjim godinama života, a nastupao je sve do svoje smrti kada god je mogao. Umro je od posljedica srčanog udara mjesec dana prije 70. rođendana, 6. srpnja 1971. godine – točno 11 mjeseci nakon poznatog nastupa u hotelu "Waldorf-Astoria". U to je vrijeme živio u četvrti Corona, u dijelu Queensa, u New Yorku, pa je pokopan na groblju "Flushing Cemetery" u Queensu u New Yorku. Sedamnaest godina nakon njegove smrti zahvaljujući filmu „*Good Morning Vietnam*“ u kojem se izvodila njegova pjesma „*It's a Wonderful World*“ osvojio je i pridobio srca i simpatije mladih generacija.

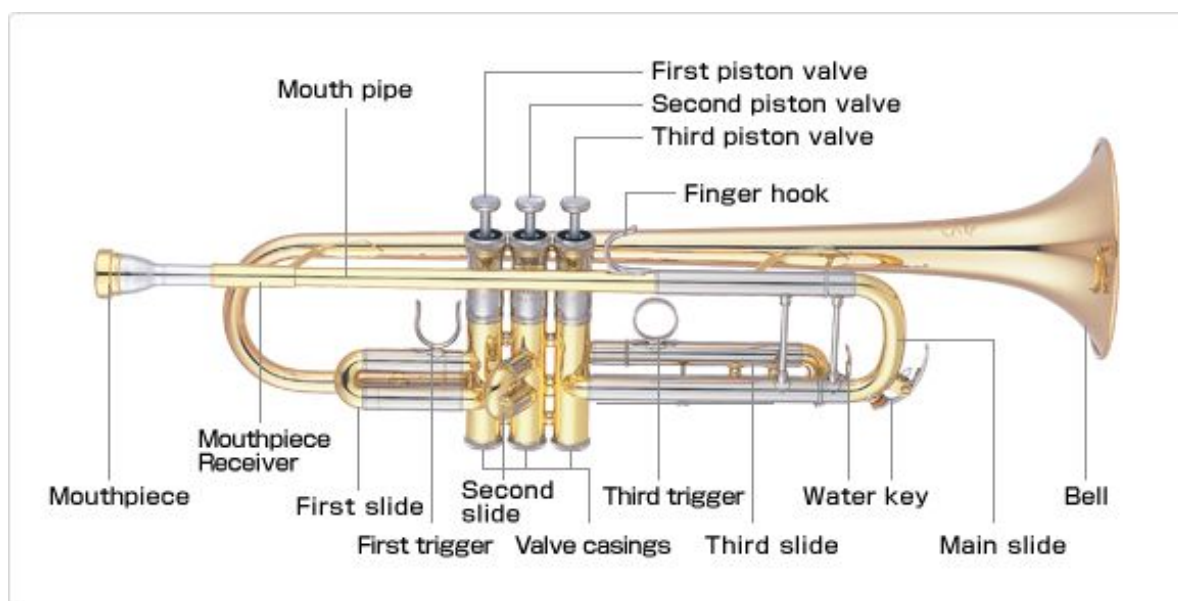
3.1.8. Truba u Međimurju

Truba je oduvijek u međimurskoj glazbi imala veoma važnu ulogu te je oduvijek uživala veliku popularnost među slušateljima. U povijesti je bila dio puhačkog sastava, odnosno limene glazbe. U lokalnom govoru, popularno nazvani „*bandisti*“ imali su u svojem sastavu čak i do četiri trube od kojih su dvije svirale glavnu melodijsku liniju i dvije trube koje su bile u sastavu ritam sekcije. Veoma je važno napomenuti da su se u početku te dionice truba svirale na instrument krilnice, a s vremenom su došle „prave“ trube in B.

Među slušateljima trubači su bili više zamijećeni od ostalih članova benda, vjerojatno zbog toga što su svirali glavnu melodijsku liniju, a ujedno su bili i najpoštovaniji kao vođe sastava. Izrazito cijenjeni bili su oni koji su imali širok repertoar i donekle razrađenu tehniku sviranja, a pritom se misli na lijepi okrugli ton sa malo vibrata i dugi dah. Kako smo ranije spomenuli, puhački su sastavi bili nezaobilazni dio svakog većeg događaja u mjestu, pa samim time i truba na čelu tih puhačkih sastava. Kako su se u tom kraju počeli formirati bendovi sa mješovitim instrumentima, truba i dalje ne gubi svoju ulogu, a ni popularnost. U novom su sastavu obvezni instrumenti bili bubanj, harmonika, tenor saksofon i truba, a uz njih su često znali biti klarinet, čak violina i veoma često uz prvu trubu i druga koja je svirala glavnu melodijsku liniju u terci sa prvom. Sastav je uglavnom brojio od pet svirača do sedam svirača. Trubači su opet bili na čelu tih sastava, a uglavnom i vođe istih te su opet uživali poštovanje i popularnost slušatelja kao i kolega svirača. Među bendova uvijek se osjećala kolegijalnost, ali istovremeno moglo se primijetiti kako se konkurentni bendovi međusobno nadmeću i pokušavaju dokazivati jedni drugima - „neke više ciljeve“.

Truba kao solo instrument kroz povijest je veoma često svirala „*Tišinu*“ na ispraćajima pokojnika, što se uspjelo održati i do danas. Danas truba u Međimurju ima široku primjenu te velik broj slušatelja i obožavatelja. Osim što po sprovodima svira kao samostalan instrument, također je dio gotovo svakog instrumentalnog i vokalno-instrument sastava. Velik je interes za trubu u Međimurju među mladim naraštajima koji se masovno odlučuju na učenje sviranja u glazbenim školama, ali i limenim glazbama u još mnogo većem broju. Veoma je važno spomenuti kako Međimurje kao najmanja županija u našoj županiji ima velik broj profesionalnih, akademski obrazovanih trubača, te još veći broj glazbenika trubača na razini srednje stručne sprema koji su također kvalitetni muzičari sa završenom srednjom glazbenom školom.

3.2. Dijelovi „moderne“ trube, princip sviranja i njezin raspon

Fotografija 12., Dijelovi trube

Današnja, „moderna“ truba sastoji se od dijelova koji su fiksirani i onih dijelova koji su pokretni. Krenemo li od početka, prvi i najvažniji je usnik (Mouthpiece) - vibracija, tj titranje usnica koje pokreće neprekidna emisija zraka ulazi u usnik. Zatim ulazi u sljedeći dio koji se nalazi između usnika i glavne cijevi (Mouth pipe/Lead pipe), a to je tzv. „prijemnik usnika,, (Mouthpiece Receiver) u koji se stavlja usnik. Nakon toga slijedi ranije spomenuta glavna cijev (Mouth pipe/Lead pipe) na kojoj se nalazi „kukica za prst“ (Finger hook) - za nju se zakači mali prst desne ruke da bi se mogli drugi, treći i četvrti prst redom postaviti na sva tri ventila – svaki ventil promjenom položaja, gore/dolje mijenja tonsku visinu. Zatim dolazi glavna cijev za štimanje (Main slide) koja je utaknuta u glavnu cijev s gornje strane i u cijev koja se spaja sa kućištem trećeg ventila s donje strane. Ima funkciju „štimanja“ instrumenta i upravo o njoj ovisi hoće li instrument „štirati“ ili zvučati „prenisko“, tj „previsoko“. Instrument se štima na način da se cijev izvlači prema van ili unutra toliko koliko je to potrebno – najčešće je to otprilike 1 centimetar prema van, te ostaje u tom položaju. Ne mijenja se položaj prilikom sviranja, već prije sviranja kad se instrument „zagrije“. Treći ventil (Third piston valve) sa svoje druge strane ima tzv. „cijev trećeg ventila“ (Third slide) koja se u uobičajenom razgovoru trubača naziva i „korekcija“ iz razloga što korigira tonove koji su „previsoki“ kad je cijev uvučena do kraja unutra – najčešće su to tonovi d^1 i des^1 kod standardnog prstometeta. Kućište trećeg ventila spojeno je sa kućištem drugog ventila koje na sebi ima jednu kratku cijev (Second slide) i vezano je za kućište prvog ventila. Drugi ventil

(Second piston valve) u standardnom prstometu ima funkciju snižavanja za malu sekundu u samostalnom hodu, dok u kombinaciji sa prvim ventilom ima funkciju snižavanja za malu tercu, u kombinaciji sa trećim za veliku tercu, a sa prvim i trećim za povećanu kvartu, odnosno sniženu kvintu. Kućište drugog ventila vezano je za kućište prvog ventila koje također ima jednu cijev kojom se isto tako korigiraju tonovi poput e^1 i a^1 . Prvi ventil (First piston valve) ima funkciju snižavanja za veliku sekundu u samostalnom hodu, malu tercu u kombinaciji sa drugim ventilom, čistu kvartu u kombinaciji sa trećim ventilom te povećanu kvartu, odnosno sniženu kvintu u kombinaciji sa drugim i trećim ventilom. Kućište prvog ventila s druge strane također ima još jedan izvod - cijev koja se s druge strane širi u zvono (Bell) i proizvodi ton - daje zvuk trube i njezinu pravu boju. Ukupna dužina trube „in B“ je 1 metar i 34 centimetra, a promjer zvona 12 centimetara.

3.2.1. *Périnet - ventili*

Na sljedećoj fotografiji možemo vidjeti prikaz jednog od troje klipnih ventila (piston valve) kojeg je dizajnirao francuz Périnet te se po njemu nazivaju Périnet ventili, a koriste se na današnjoj modernoj trubi:

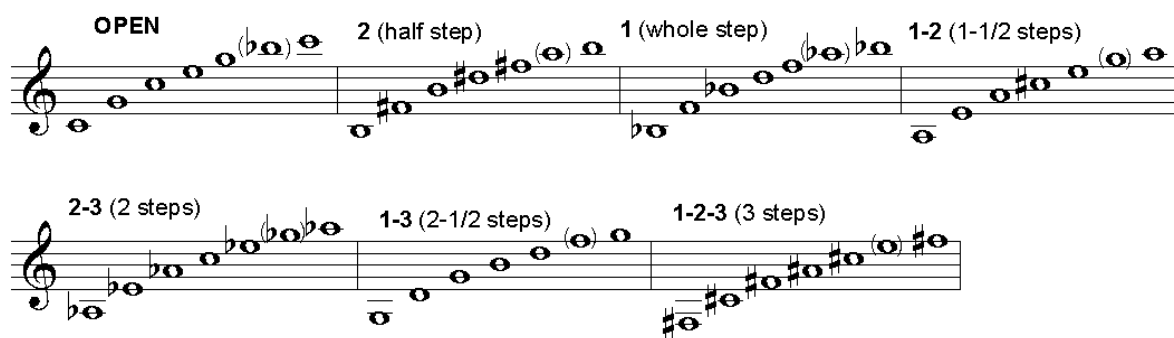

Fotografija 13., Périnet ventil

Klipni ventil (Piston valve) je „uređaj“ koji se koristi za kontrolu kretanja zraka ili tekućine duž cijevi. Primjeri u kojima možemo pronaći klipne ventile osim u puhačkim instrumentima su još i pneumatski topovi, stacionirani parni strojevi ili čak parne lokomotive.

Cilindrični klipni ventili tzv. „Périmet ventili“ koriste se u svrhu promjene duljine cijevi kod sviranja limenih puhačkih instrumenata, posebice kod truba te instrumenata iz porodice truba¹⁷. Ostali limeni puhački instrumenti koriste rotacijske ventile, a od instrumenata sa rotacijskim ventilima najčešće se ističu orkestralne trube i mnogi modeli tuba. Prvi glazbeni instrumenti sa klipnim ventilima konstruirani su početkom 19. stoljeća, kada je 1814. godine Heinrich Stölzel zajedno sa Friedrichom Blühmelom konstruirao Stölzel-ventil koji spada u generaciju ventila koji su nastali u začetku svoje upotrebe, a već sredinom 19. stoljeća u Beču poboljšan je dizajn ventila. Zbog bržeg i pouzdanijeg djelovanja većina profesionalnih glazbenika ipak preferira rotacijske ventile, sve dok nije proizveden poboljšani dizajn klipnih ventila krajem 19. stoljeća koji u to vrijeme ulazi u masovnu upotrebu. Usavršenim i ugrađenim klipnim ventilima kod trube, truba postaje usavršen instrument u odnosu na prethodnike bez ventila. Samim time dobiva i mogućnost sviranja svih kromatskih tonova unutar svojeg opsega kroz sedam alikvotnih nizova – sedam pozicija:

1. pozicija - osnovna dužina cijevi daje osnovni alikvotni niz,
2. pozicija - upotrebom II. ventila dobiva se niz pola tona niži,
3. pozicija - upotrebom I. ventila dobiva se niz za cijeli ton niži,
4. pozicija - upotrebom III. ventila dobiva se niz niži za ton i pol (malu tercu),
5. pozicija - upotrebom II. + III. ventila dobiva se niz niži za dva tona (veliku tercu),
6. pozicija - upotrebom I. + III. ventila dobiva se niz niži za čistu kvartu,
7. pozicija - upotrebom sva tri ventila dobiva se niz niži za tritonus

Fotografija 14., prikaz alikvotnog niza kroz pozicije na trubi

¹⁷ Instrumenti iz porodice truba - kornet, krilnica, saksov rog, itd.

Važno je spomenuti da se alikvotni niz kod trube može izvesti tek od drugog tona, što je oktava osnovnog tona. Obzirom da su trube transponirajući instrumenti, osnovni niz bez uporabe ventila naziva se tonovima niza na tonu C. Među svim instrumentima koji imaju različit osnovni niz, najčešće se upotrebljavaju instrumenti „in B“. Bitno je spomenuti da je raspored ventila na trubi isti kao i kod roga.

3.2.2. Raspon trube

Standardni raspon trube in B u klasičnoj glazbi proteže se od tona fis do tona c³ te samim time standardni trubački repertoar rijetko proizlazi van okvira tog tonskog raspona. U većini knjiga, metoda za trubu nalaze se tablice sa prstometom u kojima se kao najviši ton uzima ton c³ iako u nekim knjigama iz literature možemo pročitati da truba ima raspon od oko tri oktave. Mnogi trubači svoju su slavu stekli svojim umijećem sviranja trube u izrazito visokom registru, a među njih se ubrajaju Maynard Ferguson, Cat Anderson, Dizzy Gillespie, Doc Severinsen, Wayne Bergeron, Thomas Gansch, James Morrison, Jon Faddis, Arturo Sandoval... U novije je vrijeme također poznato da se na trubi „in Bb“ mogu proizvesti tonovi ispod standardnog raspona trube, tonovi ispod tona fis, a nazivaju se „pedalni tonovi“.

3.2.3. Usnik

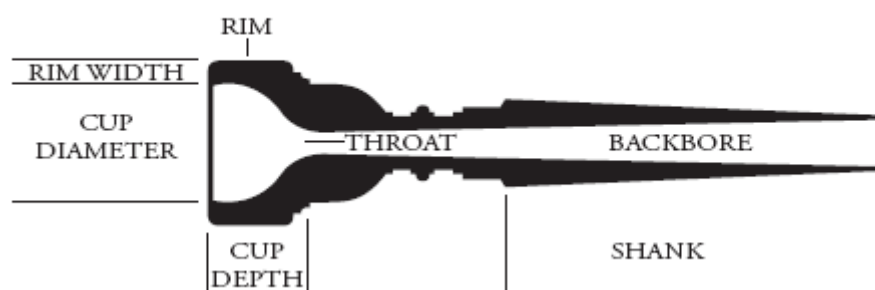

Fotografija 15, usnik za trubu

Jedan od neizostavnih dijelova kod trube kao i kod ostalih puhača je usnik – jedini promjenjivi dio trube kojeg svaki trubač bira po svojem ukusu. Usnik kod limenih puhača i kod drvenih puhača razlikuje se po mnogočemu. Kod limenih puhača on je dio instrumenta koji služi kao rezonator zvuka te iz „zujanja“ usnica stvara zvuk koji šalje duž instrumenta. Moglo bi se reći da je usnik najvažniji dio trube i najzahtjevniji za pravilan odabir – pravilnim odabirom odgovarajućeg usnika možemo reći da smo napravili pola posla. Da bismo odabrali dobar usnik, potrebno je poznavati dijelove i proporcije usnika, fizičke osobine svirača

(teksturu i debljinu usnica, položaj zubi, itd.) i njegove sviračke mogućnosti. Vrsta i „veličina“ usnika također se odabire prema stilu glazbe kojeg će svirač izvoditi. Usnik se sastoji od nekoliko dijelova koji su ujedno i čimbenici utjecajni na kvalitetu i boju zvuka:

1. Okvir ili rub usnika u obliku kruga (rim) koji dolazi u kontakt s usnicama prilikom sviranja – ima različitu širinu (rim width) koju određuje unutarnji promjer, promjer šalice (cup diameter)
2. Čašica usnika u kojoj vibriraju usnice (cup) - ima svoj promjer (cup diameter) i dubinu (cup depth) koji su neovisno jedno o drugome promjenjivi s obzirom na model usnika
3. Vrat usnika kroz koji prolazi zujanje usnica u donji dio usnika (throat) - širina rupice koja spaja čašicu sa vratom usnika ovisi o prethodno navedenim čimbenicima i o modelu usnika – što je promjer šalice (cup diameter) veći i što je veća dubina šalice (cup depth), to je šira rupica na dnu šalice usnika
4. Unutarnji dio donjeg dijela usnika kojim prolazi zrak (backbore) – daje tonu čistoću i nalet te punoću
5. Dio usnika koji ulazi u limeni puhački instrument (shank) - donji dio usnika u kojem se u unutrašnjosti nalazi okosnica u obliku konosa (backbore)

Fotografija 16., dijelovi usnika

Usnici limenih puhačkih instrumenata mogu biti napravljeni od raznih materijala, sve od zlata, srebra, čelika i titana, pa do plastike. Usnici koji se najčešće upotrebljavaju kod limenih puhačkih instrumenata izrađeni su od srebra. Razlog tome je što taj materijal omogućuje sviraču dobiti uhu ugodan i lijep ton, a istovremeno ne zahtijeva povećane financijske izdatke. Srebro nije toliko skupo kao zlato, ali ga je ponekad važno imati ukoliko svirač svira na određen način. Posrebrani usnik daje jasniji i čistiji ton od zlata, a paralelno tome dobar je za sviranje stilova gdje je potreban volumen. Za razliku od zlata srebro se puno lakše i više prlja, teže ga je održavati, pa ga samim time treba češće čistiti.

Neki trubači pozlaćuju svoje usnike ili ih prekrivaju tankim slojem zlata iz razloga što to čini kvalitetu tona bolju nego kod uporabe bilo kojeg drugog usnika. Razlozi za biranje pozlaćenog usnika mogu biti i medicinske naravi kao što su alergija na srebro, što je puno bolji, ali ne i jeftiniji način da ljudi koji su alergični na srebro ipak sviraju limeni puhački instrument bez da se razbole. Obzirom da se zlato ne maže, pozlaćeni usnik vrlo je lako očistiti – samo povremeno uz pomoć malo vode i sapuna.

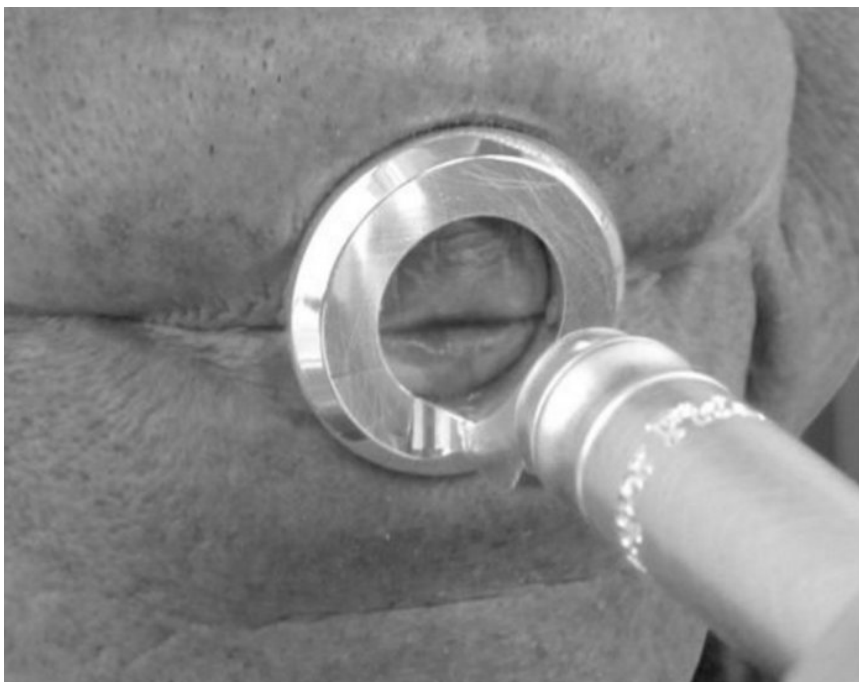
Dva najnovija materijala koja su se pojavila među materijalima za izradu usnika su čelik i titan. Vrlo se rijetko koriste za izradu usnika jer su još novi, pa ih koristi samo nekoliko tvrtki. Usnici od čelika i titana ne vibriraju toliko koliko ostali usnici te samim time stvaraju čist i jasan zvuk. Obzirom da ne moraju biti posrebreni, puno je lakše održavanje jer ih treba puno čistiti. Činjenica je da su usnici od čelika i titana puno skuplji od usnika koji su posrebreni ili pozlaćeni.

Jedan od materijala za izradu usnika je također plastika. Plastični su usnici dobri za sviranje na otvorenom prostoru, a posebno se ističu kod sviranja na ekstremno visokim i niskim temperaturama jer nisu skloni toliko brzom zagrijavanju i hlađenju kao usnici izrađeni od metala. Vrlo se često upotrebljavaju u orkestrima prilikom marširanja, jer je šansa da svirač razbije zub ili si nanese neku drugu ozljedu daleko manja nego sa usnikom izrađenim od materijala koje smo ranije spomenuli. Također su najjeftiniji na tržištu, ali ipak valja spomenuti da ne proizvode toliko kvalitetan zvuk kao usnici koji su pozlaćeni ili posrebreni.

Fotografija 17., prikaz različitih materijala i oblika usnika

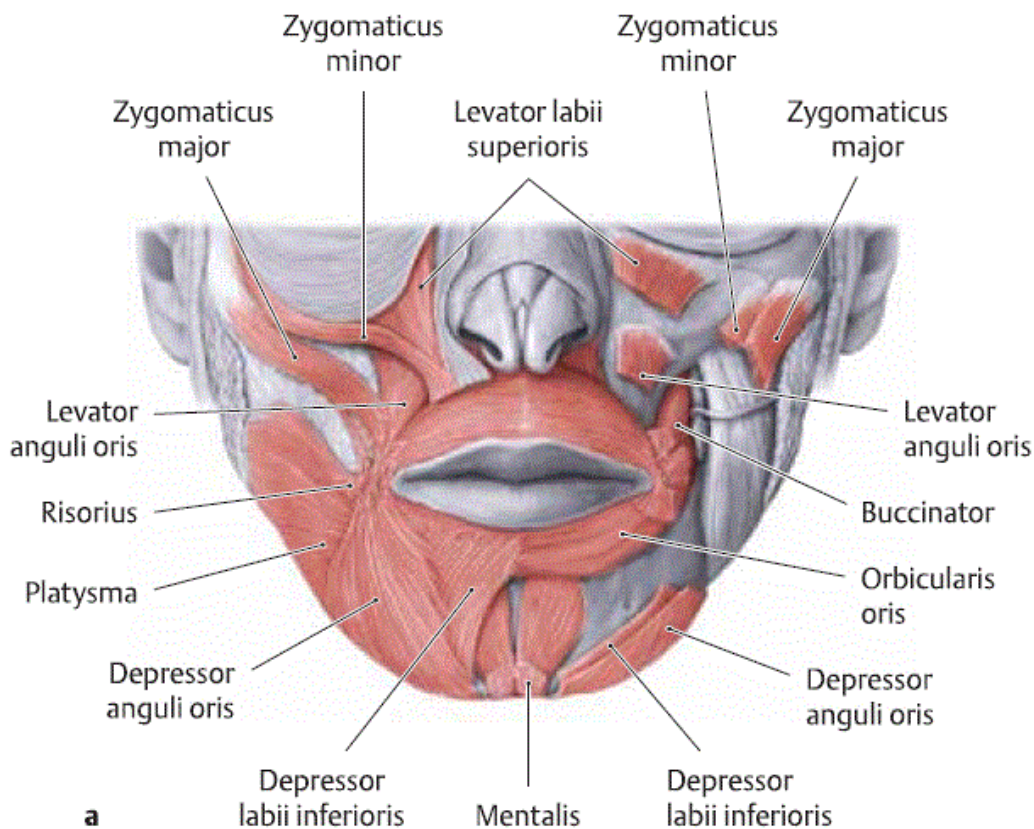
3.2.4. Ambažura

Fotografija 18., prikaz pravilne ambažure

Riječ „*ambažura*“¹⁸ upotrebljava se kod drvenih i limenih puhača, iako je njezino značenje kod svake grupe drugačije. Naziv potječe od francuske riječi „*bouche*“, što znači usta. Ambažura instrumentalistu omogućava pravilno sviranje instrumenta sa lijepim tonom od samog početka učenja sviranja instrumenta u punom opsegu. Također mu omogućava puni i jasni ton bez većih napora ili bilo kakvih nepotrebnih opterećenja mišića u dužem vremenskom razdoblju. Stoga je vrlo važno pravilno postaviti ambažuru u samom početku i održavati je te razvijati ispravne navike. Malo je sretnika koji su „prirodno nadareni“ da mogu svirati sa lijepim tonom od samog početka učenja sviranja instrumenta. Pretpostavlja se da najvjerojatnije imaju intuitivnu sposobnost kontroliranja usana prilikom sviranja. U procesu postavljanja ispravne ambažure vrijedi jedna narodna poslovice: „Jedna je muka naučiti, a sto odučiti“. Ukoliko se u početku ambažura pogrešno postavi, veoma je težak proces ispravljanja jer je učenik pogrešno shvatio i pogrešno izvodi mišićne radnje. S druge će strane početnik koji ispravno postavi ambažuru veoma lako svirati i razvijati svoje sviračke kvalitete i lijep ton. Za formiranje pravilne ambažure potrebna je akcija jedanaest pari mišića oko usta koji se pravilno razvijaju jedino u slučaju kada svirač ispravno koristi dišne organe, a pravilno disanje najvažniji je element za sviranje trube.

¹⁸ fr. „*embouchur*“, en. „*embouchure*“/“*liping*“, tal. „*imbocatura*“, njem. „*Ansatz*“

Fotografija 19., jedanaest pari mišića za pravilno formiranje ambažure

Kod svirača limenih puhačkih instrumenata ton nastaje titranjem, tj. vibriranjem usnica svirača u šalici usnika – „zujanjem“. Svirač vrši pritisak zraka koji prolazi kroz otvor između usana, gdje se zrak probija i stvara vibracije. Veoma je važan pravila položaj usnica i zubi – oni određuju pravilnu ambažuru. Tu instrument služi samo kao rezonator, tj. pojačivač vibracija, a tonske visine određuju mišićne kontrakcije koje izvide usnice. Iako postoji mnogo različitih teorija o ispravnoj ambažuri za trubu, u većini se slučajeva autori međusobno ne slažu koja je tehnika ispravna. Međutim, svi se slažu oko odlika „dobre ambažure“:

1. Lijepi okrugli i otvoren ton
2. Velik domet tona – nosivost tona
3. Veoma široke i lako odsvirane visine
4. Kvalitetna i točna intonacija
5. Lako dobivanje tona
6. Kondicija - psihička i fizička izdržljivost prilikom sviranja u dužem vremenskom razdoblju bez umora mišića lica

3.2.5. Način sviranja i posebne tehnike sviranja trube

U suvremenoj glazbi truba ima veoma široku primjenu u svim žanrovima glazbe, pa se samim time od trubača očekuju i različiti načini sviranja. To zahtijeva različite nove tehnike koje određuju različite stilove, a ove se danas koriste u suvremenoj glazbi:

- Dupli jezik (*Double tonguing*): Svirač postavlja tonove izgovarajući slogove Ta-ka ta-ta-ka ka
- Trodupli jezik (*Triple tonguing*): Situacija je vrlo slična kao kod duplog jezika; trubač postavlja tonove izgovarajući slogove ta-ta-ta-ta ka-ka ta-ta-ta-ka ili ka-ta TA-KA-TA.
- ... (*Doodle tongue*): Svirač postavlja jezik kao da izgovara riječ „doodle“, što je neznatno i veoma slično zvuku ventila tremolo.
- ... (*Flutter tonguing*): Trubač kotrlja vrh jezika da bi izveo ton „poput rezanja“. Ta je tehnika puno korištena kod skladatelja kao što su Luciano Berio i Karlheinz Stockhausen.
- Režanje (*Growling*): Simultano sviranje tona sa korištenjem stražnjeg dijela jezika gdje resica koja vibrira stvara izrazit zvuk. Većina će trubača sa tom tehnikom koristiti tzv. „plunger“ kako bi se postigao određeni zvuk koji se mnogo slušao u jazz glazbi u Chicagu pedesetih godina prošlog stoljeća. Ova se tehnika razlikuje od prethodno spomenute gdje sam jezik modificira zvuk.
- Glissando: Tehnika u kojoj trubači između prvog i posljednjeg tona povezanih linijom označenom kao glissando sa ventilima pritisnutim na pola putanje i promjenom napetosti usana izvedu ton koji klizi između napisanih tonova, bez obzira na interval. U modernom se trubačkom repertoaru ova tehnika koristi u velikoj mjeri.
- Vibrato: Tehnika sviranja često regulirana u suvremenom repertoaru kroz specifičan zapis – skladatelj ga može koristiti u mnogim varijantama, sve od sporog do brzog, pa i bez vibrata te čak i ritmiziranih figura sviranih sa vibratom.
- Pedalni tonovi (*Pedal tone*): tonovi pisani do dvije i pol oktave ispod tona Fis(mali) koji se uzima kao najdublji ton standardnog raspona kod trube. Ekstremno duboki pedalni tonovi izvode se na način da donja usnica klizi iz usnika. Tu je tehniku razvio Bohumir Kryl. Claude Gordon uvrstio je vježbanje pedalnih tonova u svoje svakodnevno vježbanje trube, što je bila sustavna nadogradnja na njegova predavanja sa Herbertom L. Clarkom.

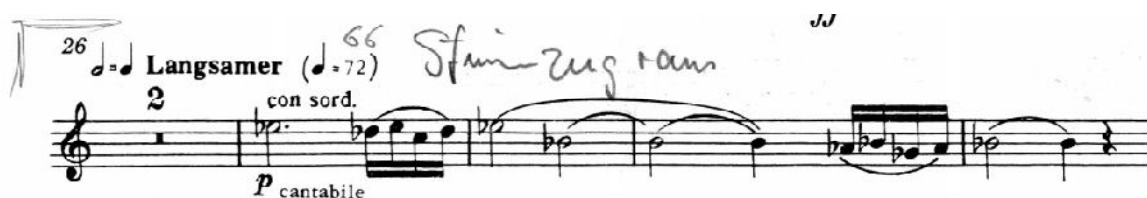
- Mikro tonovi (*Microtones*): Skladatelji kao što su Scelsi i Stockhausen iskoristili su široku primjenu trubačkih sposobnosti da sviraju mikrotonove. Mnogim je instrumentima dodan četvrti ventil kako bi mogli izvoditi četvrt-ton između dvaju susjednih tonova.
- Triler ventlima (Valve tremolo): Mnogi se tonovi na trubi mogu odsvirati u različitim kombinacijama ventila – raznim prstometima. Kod izmjenične kombinacije ventila na istoj noti dolazi do tremolo efekta. Luciano Berio je proširio upotrebu ove tehnike u svom djelu „Sequenza X“
- Cirkularno disanje (Circular breathing): Tehnika izvođača na puhačkim instrumentima koju koriste za izvođenje neprekidnog tona, bez pauze za udisaj. Svirač nadimajući obraze skladišti zrak, a zatim brzo izdiše kroz nos, koristeći zrak iz obraza za nastavak guranja zraka bez prekida.
- Multifonija (Multi-phonics): Tehnika sviranja jednog tona i istovremeno mumljanja drugog tona – to može biti temeljni ton harmonije i terca - kao primjer možemo uzeti ton c^1 koji se svira i ton e^1 koji se mumlja.
- Pjevanje (Singing): Skladatelji poput Roberta Ericsona i Marka Anthonya-Turnagea skladali su komade u kojima bi trubači istovremeno trebali za vrijeme sviranja i pjevati. Postoji mogućnost da dođe do „*multiphonic*“ efekta, tj. da se pjevanje i sviranje odvija istovremeno.
- ... (Split tone): Trubač može proizvesti više od jednog tona istovremeno, vibracijom obje usnice u različitim brzinama. Interval koji proizvede, najčešće je oktava ili kvinta.
- Usni triler (Lip-Trill / Shake): Kod brze promjene brzine zraka, bez promjene pritiska ventila, visina tona ekstremno brzo varira između dvaju susjednih harmonijskih tonova. Shakeovi i usni trileri mogu varirati u različitoj brzini i udaljenost između tonova može biti mala ili velika, ovisno o želji i mogućnostima izvođača.
- Preparacija (Preparation): U želji za novom tehnikom, skladatelji su trubačima ukazali na sviranje pod vodom ili bez neki određenih cijevi, tj. sa uklonjenim određenim cijevima trube. To je bilo zajedničko skladateljima koji su specificirali sve vrste preparacija za trubu. Ekstremne preparacije uključuju ekstremne konstrukcije instrumenata kao što su dodani ventili ili dvostruka zvana na trubi.
- Buka (Noises): Tehnika u kojoj kod šištanja, kliktanja ili disanja kroz instrument, truba može biti rezonator zvukova, onih u kojima truba nema pravi svoj pravi ton. Zvukovi mogu zahtijevati pojačanje intenziteta i glasnoće.

3.2.6. Sordina – prigušen ton

Fotografija 20., Sordina za trubu

Limeni puhački instrumenti mogu mijenjati boju svog tona pomoću sordine – umetak koji se stavlja na kraj instrumenta, u „zvono“ te se njime prigušuje ton i smanjuje rezonanca. Sordine mogu biti različitih oblika, a izrađene su od različitih materijala kao što su aluminij, drvo, karton, plastika... Većinom se primjenjuje jedna sordina, iako postoji i dvojna koja se rijetko koristi. Najčešće se koristi kod trube, malo manje kod horni i trombona, a najmanje, tj. najrjeđe kod tube. Sordina prigušuje boju instrumenta te mu daje reski i nazalan zvuk. U glazbenoj literaturi njezina se upotreba označava oznakom „*con sordino*“, a prestanak upotrebe sa „*senza sordino*“¹⁹. Upotreba sordine kod trube približava zvuk trube zvuku oboe i engleskog roga. U „*piano*“ dinamici primjenjuje se za dočaravanje zvukova iz daljine kao neki odjek, dok se u dinamici „*forte*“ upotrebljava kod oštih, karakterističnih akcenata i određenih atmosfera.

Fotografija 21., primjer oznake „*con sordino*“ iz literature;

Alexander Arutiunian: Koncert za trubu i orkestar

¹⁹ upotreba sordine na drugim stranim jezicima: njem. „*gedämpft*“, fr. „*avec sourdine*“, en. „*mute(d)*“, rus. „*zakrityū*“ ili „*surdina*“

S druge strane postoji još jedna vrsta prigušenog tona, a to je prigušivanje rukom na način da se šaka stavi u lijevkast otvor, „zvono“ i time se dobiva prigušen ton - manje prigušen nego sa sordinom. Taj se način prigušivanja tona koristi kod horne i trube, a nešto slabije na trombonu jer nije praktičan, dok se na tubi uopće ne koristi jer je potpuno neizvediv. Kod horne se istovremeno na taj način može i korigirati intonacija – šaka desne ruke, što je više gurnuta u otvor instrumenta, time skraćuje cijev i povisava ton za jedan polustepen. Zbog toga se kod horni treba intonirati pola tona niže, da bi se određen ton dobio istovremeno prigušen i intonativno točan. Obzirom da je to karakteristično za hornu, ne primjenjuje se na ostale limene puhačke instrumente. U praksi se tzv. „*prikriven ton*“ označava sa križićem iznad note, a prvi slijedeći otvoren ton, nakon prigušenog, označava se kružićem iznad note. Drugi način označavanja je isti kao i u prvom slučaju kod sordine, riječima „*chiuso*“ („*coperto*“) – „*aperto*“, što znači „*otvoreno*“ i „*zatvoreno*“²⁰.

Fotografija 22., primjer oznake „*chiuso*“ (+) – „*aperto*“ (o) iz literature;
Count Basie: *One O’Clock Jump*

²⁰ Označavanje „*prikrivenog tona*“, prigušivanja rukom na drugim stranim jezicima: njem. „*gestopft*“ – „*offen*“, fr. „*bouché*“ – „*ouvert*“, en. „*stopped*“ – „*open*“, rus. „*zastoporennyy*“ – „*otkrytyy*“

3.3. Instrumenti srodni trubi

Osim ranije spomenutih truba koje su srodne današnjoj modernoj trubi i svih njezinih prethodnika, imamo ih još nekoliko iz povijesti, koje je jako važno spomenuti. Kako se truba kroz povijest mijenjala i usavršavala, tako su se konstruirale i „specijalne trube“ za izvedbe određenih skladbi. Kronološkim slijedom prva od njih je Bach truba. Konstruirana je i izrađena za sviranje glazbenih djela iz razdoblja baroka u kojima se koristi clarino registar. Bach truba ugođena je in C i in D, a po svom obliku kraća je od obične trube in B te njezina dužina iznosi 1,03 metra. Izgledom je jedna duga ravna cijev nešto šira od uobičajene i ima veće „zvono“ na kraju, pa je ton puno svjetliji i mekši nego kod standardne trube. Raspon tonova, tj. njezin opseg identičan je kao kod trube in B. Nakon nje slijedi Aida truba koja je specijalno konstruirana za operu „Aida“, skladatelja Giuseppea Verdija. Svojim je izgledom veoma slična Bach trubi, a razlika je u tome što je nešto duža od nje – točnije 1.55 metara i ima samo jedan ventil koji snižava za jedan cijeli ton. Transponirajući je instrument i gradi se in H i in As. Osim Aida trube postoje još i „visoke trube“ koje su ugođene in F i in G, a najviša od njih koja se naziva „sopranino“ je in B. U ranijem tekstu spomenuta je bas-truba in B, a valja spomenuti još i bas-trube in C koja zvuči oktavu niže od trube in B, in D koja zvuči septimu niže i in Es koja zvuči veliku sekstu niže.

Grupa puhačkih instrumenata sa ljevkastim usnikom, nastala od vojničkih signalnih rogova naziva se „Bugel horne“. Svi instrumenti ove grupe imaju konosnu cijev sa širokim lijevkom, tj. „zvonom“ na kraju, a specifičan je i izgled usnika – izdužen, što im daje nježan i meki ton. Iako se grade u više registarskih varijanti, tj. veličina, na svim se instrumentima koriste isti prstometi, odnosno „grifovi“²¹ što omogućava lako učenje sviranja instrumenata te grupe. U tu grupu instrumenata uvrštavaju se: kornet, piccolo, krilnica (flügelhorn), alt horn, tenor horn i bariton. Važno je spomenuti da tenor horn i bariton imaju isti opseg, a razliku među njihovim opsegom čini četvrti ventil kod baritona koji mu olakšava sviranje dubokih tonova.

Grupa instrumenata sličnih Bugel hornama koja ima Perinet-ventile umjesto rotirajućih ventila naziva se „Saxhorn“ ili Saksov rog. Naziv su dobili po graditelju instrumenata Adolphu Saxu koji ih je konstruirao, a grade se u više veličina po uzoru na grupu saksofona. U grupi Saksovih rogova nalazi se sedam instrumenata koji su konstruirani za sviranje u orkestru, a ugođeni su in B i in Es. Moderni Saksovi rogovi koji se i danas

²¹ Grifovi – naziv za kombinaciju ventila, prstometi u žargonu trubača

koriste dijele se na: B sopran saksov rog: krilnica (flügelhorn); Es alt/tenor saksov rog: alt (tenor) rog; B bariton saksov rog: bariton rog; B bas, Es bas i B kontrabas saksov rog - u osnovi su isti kao i moderni euphonium; Es kontrabas tuba i B kontrabas tuba.

Kad je 1845. izradio i patentirao svoju obitelj saksofona, belgijski je graditelj glazbala i izumitelj A. Sax u taj niz uvrstio i glazbalo koje je vrlo slično krilnici. Izvorno je svoj sakshorn (saksov rog) ugodio in B i učinio ga s lijevkom usmjerenim nagore, kao na tenorskim i baritonskim rogovima koji se upotrebljavaju u limenim puhačkim sastavima. Kad ga se promijenilo u glazbalo oblika trube, Saxov je rog vrlo nalikovao na krilnicu, no Sax nije izumio krilnicu koja je u njegovo doba već postojala²².

Kod instrumenata srodnih trubi valja spomenuti još i „kornet“ – instrument veoma sličan trubi, iako ima širu cijev od trube i nešto veće zvono na kraju, više slično krilnici i horni. To mu omogućava ton mekši nego kod trube, isto kao i krilnici. Građen je sa Perinet ventilima koji se razlikuju od mehanizma ventila, jer dok ventili uključuju dodatke okrećući se horizontalno, Perinet ventili (piston) uključuju dodatke krećući se vertikalno, tj. gore-dolje. Zbog šire cijevi kornet sa pistonima nešto je pokretljiviji od trube i gradi se in B.

²² Philip Wilkinson, Povijest glazbe u 50 glazbala, školska knjiga, Zagreb 2015., str. 167

3.3.1. *Krilnica*

Fotografija 23., Krilnica in Bb

Glazbalo nalik trubi koje potječe iz Njemačke iz razdoblja romantizma naziva se krilnica (njem. „*Flügelhorn*“). Kod krilnice specifičnost je što ima širu cijev koja je savijena u širem luku nego kod trube te samim time ima i puno mekši ton. Zahvaljujući svom mekom tonu pridobila je obožavatelje sve od područja klasične pa do jazz glazbe. Najranijim precima krilnice smatraju se signalni rogovi starih Rimljana i lovački rogovi iz srednje europa – polukružni metalni rogovi koje svira Flügelmeister – glazbalo koristi za javljanje ostalim lovcima.

Povijest ovog instrumenta seže u vrijeme Sedmogodišnjeg rata (1756. – 1763. godine). Polukružni lovački rog počinje se upotrebljavati za signalizaciju na bojnopolju od strane nekih sila Hannovera, a upotreba se brzo širi i na ostale zemlje – među njima se našla i Engleska kojom je tada vladala kuća Hannover. Diljem Njemačke taj rog je poznat kao „Halbmond“ (polumjesec) zbog svoga oblika. Kasnije, kroz 19. stoljeće proizvode se razni oblici tog roga – izrađeni sa jednostrukom i dvostrukom petljom, te samim time prikladniji za nošenje nego rogovi „Halbmond“.

Prvi pokušaj poboljšanja ovog glazbala bio je 1810. godine kada je Joseph Halliday, dirigent iz Dublina dodao poklopce u nadi da će ga učiniti fleksibilnijim – ta je problematika bila iskušana na trubi petnaestak godina ranije. Novonastali lovački rog s poklopcima i dalje služi kao vojno glazbalo, a naziv dobiva po britanskom zapovjedniku u Irskoj, vojvodi od

Kenta – kentov kraljevski lovački rog. Glazbalo se uskoro počinje upotrebljavati i u puhačkim sastavima u Britaniji i diljem kopnene Europe. Svirači počinju prezentirati svoje sviračko umijeće u solističkim djelima te tako lovački rog s poklopcima počinje okupljati svoje sljedbenike.

Krajem tridesetih godina devetnaestog stoljeća, pojavom ventila, sve popularnija postaju puhačka glazbala s ventilima. Stoga se u to vrijeme jedan od graditelja tog glazbala, vjerojatno iz Njemačke, dosjetio konstruirati i izraditi lovački rog s ventilima koji su zamijenili poklopce. Danas se zaslužnim za to smatra njemački graditelj Michael Saurle iz Münchena. Michael Saurle je 1832. godine proizveo glazbalo koje je nazvao „kromatski flügelhorn“, odnosno krilnica. Kod ovog instrumenta točna povijest razvoja nije u potpunosti poznata kao što je to uobičajeno kod većine instrumenata. Pretpostavlja se da je najvjerojatnije nekoliko graditelja istodobno radilo na sličnim lovačkim rogovima, a onaj koji je prvi proizveo lovački rog s ventilima, nazvao ga je krilnica. Instrument veoma sličan krilnici po istom opsegu i ugodbi in B naziva se „kornet“ – sopranske verzije tog glazbala koje se također proizvode ugođene su in Es.

Zvuk krilnice jedinstven je po svojoj boji i širini te se danas najčešće može čuti u limenim puhačkim i vojnim orkestrima gdje ima prilično važnu ulogu, posebice u europskim sastavima. Jedan od primjera gdje se krilnica ističe u limenim puhačkim sastavima možemo vidjeti u filmu „*Brassed Off*“, snimljenom 1996. godine. Radnja filma temelji se na glavnoj glumici Gloriji koja na svojoj krilnici svira solističku dionicu iz skladbe „*Concierto de Aranjuez*“ skladatelja Joaquina Rodriga koja je izvorno napisana za gitaru 1939. godine. Mnogi jazz-glazbenici, uglavnom trubači upotrebljavali su krilnicu u velikoj mjeri, a među njima ističu se Chet Baker i Miles Davis. Chet Baker bio je svojedobno veoma poznat po pjevanju i sviranju trube, a krilnica mu je bila strast za kojom je veoma često posezao tijekom sedamdesetih i osamdesetih godina prošlog stoljeća.

U klasičnoj je glazbi za razliku od jazza krilnica ostavila trag tek u nekoliko djela – u *Simfoniji br.9* (1958.) Vaughana Williamsa gdje krilnica ima solo dionicu, u „*Threni*“ (1958.) Igora Stravinskog također, dok je u Respighijevu djelu „*Rimske pinije*“ (1924.) krilnica upotrjebljena samo za dočaravanje zvuka antičkih rimskih rogova, dalekih predaka krilnice. Osim skladatelja koji su upotrebljavali krilnicu za sviranje solo dionica, također postoje i skladatelji kao što je Michael Tippett koji u svojim djelima poput „*Simfonija br.3*“ (1972.) i

„*Festal Brass with Blues*“ (1984.) ne ističe dionicu krilnice²³. Kod Gustava Mahlera u izvedbama *Treće simfonije* (1893. – 1896.) isto glazbalo možemo pronaći u službi oponašanja poštanskog roga. Još jedno od poznatih djela u kojem je upotrijebljena je Danzon br. 2 skladatelja Artura Markeza.

U današnje je vrijeme krilnica stalni član britanskog tipa brass orkestra, a često se koristi i u jazz glazbi. Također se povremeno pojavljuje u orkestrima i koncertnim glazbenim bendovima. U trubačkom koncertu „*Busking*“ (2007.) skladatelja Heinza Karla Grubera solist u srednjem, sporom stavku svira krilnicu. Također je profilirana u mnogim aranžmanima pop pjesama Burta Bacharacha šezdesetih godina prošlog stoljeća, a istaknuta je u solo dionici Berta Kaempferta na snimanju „*That Happy Feeling*“ (1962.). Krilnice su povremeno korištene kao alt ili duboki sopran u korpusu bubnjeva i vojničkih rogova.

U jazz glazbi jedan od prvih glazbenika koji je koristio krilnicu bio je Joe Bishop u orkestru Woody Hermana 1936. godine. U ranim pedesetima krilnicu također počinju koristiti Shorty Rogers i Kenny Baker, dok je sredinom pedesetih godina koristi Clark Terry u orkestru Dukea Ellingtona. Također ponovo treba spomenuti Cheta Bakera koji je pedesetih i šezdesetih godina prošlog stoljeća snimio nekoliko albuma sa krilnicom. Miles Davis dodatno je popularizirao instrument u svojim albumima „*Miles Ahead*“ i „*Sketches of Spain*“, a aranžirao ih je Gil Evans, iako je nije puno koristio na kasnijim projektima. Obzirom da većina jazz trubača koristi krilnicu kao sekundarni instrument uz trubu, Chuck Mangione odustao je sedamdesetih godina od sviranja trube i posvetio se samo krilnici, posebno na svom jazz-pop hitu "Feels So Good". U jednom je svom intervjuu za ABC u vrijeme zimskih olimpijskih igara 1980. g., za koje je napisao temu "Give It All You Got", referirao se na krilnicu kao „... prava baseball rukavica“.

Među ostalim jazz izvođačima na krilnici mogu se istaknuti: Maynard Ferguson, Arturo Sandoval, Freddy Buzon, Freddie Hubbard, Tom Browne, Lee Morgan, Wilbur Harden, Art Farmer, Roy Hargrove, Hugh Masekela, Feya Faku, Tony Guerrero, Gary Lord, Jimmy Owens, Terumasa Hino, Woody Shaw, Guido Basso, Kenny Wheeler, Tom Harrell, Bill Coleman, Thad Jones, Lee Loughnane, Mike Metheny, Harry Beckett, Ack van Rooyen...

²³Philip Wilkinson, *Povijest glazbe u 50 glazbala*, školska knjiga, Zagreb 2015., str. 167

3.3.2. Kornet

Fotografija 24., Kornet in Bb

Limeno puhačko glazbalo izgledom i zvukom veoma slično trubi koje potječe iz Francuske, točnije iz Pariza naziva se kornet. Prvi se put pojavio u drugoj četvrtini 19. stoljeća, netom nakon izuma ventila za limena puhačka glazbala. Svirači su ga odmah prihvatili kao fleksibilan puhački instrument visokog registra i ugodnog zvuka. Po svom je izgledu vrlo sličan modernoj trubi, a obzirom se svira na isti način, svirači vrlo lako mogu zamijeniti ta dva glazbala. Danas ga se može čuti u klasičnoj glazbi, u djelima koja su napisana baš za njega, a još je lakše čuti ga na koncertima jazz glazbe.

Povijest korneta seže u 18. stoljeće, u vrijeme poštanskih rogova. Poštanski su rogovi bili veoma poznata glazbala u 18. stoljeću jer su služili za signalizaciju. Kočijaši bi ga koristili kad bi kočija bila u pokretu, obilježavali su dolazak i odlazak poštanske kočije, te time upozoravali ostale u prometu da im oslobode put. Poštanski rog građen je od jedne duge cilindrične ravne ili najčešće namotane cijevi koja na kraju ima zvono kao i truba. Osim u prometu, poštanski je rog pronašao svoje mjesto u klasičnoj glazbi, a prvu skladbu za njega je napisao W. A. Mozart 1779. Godine – „*Serenada za poštanski rog*“. Sljedeći skladatelj koji je upotrijebio poštanski rog u svojoj glazbi bio je Gustav Mahler u svojoj „*Simfonija br.3*“, gdje je izvođač morao stajati i svirati iza pozornice. Danas se njegov proganjajući zvuk relativno često svira na krilnici.

Početak 19. stoljeća, pojavom ventila jedan od graditelja poštanskih rogova dosjetio se dodati mu ventile i tako proizveo kornet. Obzirom da se ne zna točna informacija od koga potječe ideja korneta, pretpostavlja se kako bi inovator mogao biti graditelj glazbala i profesor glazbe Jean Hilaire Asté, poznat kao Halary. Kao drugi mogući graditelj spominje se izumitelj ventila Perinét što je vrlo moguće jer je do pojave korneta (1829.) dizajn bio dovoljno razrađen kako bi Perinét mogao konstruirati glazbeni instrument, iako on napominje kako je ventilni kornet bio poznat već otprilike četiri godine. U to je vrijeme kornet bio još novo i neobično glazbalo, a to potvrđuju i Memoari H. Berlioza koji o svojem djelu koje je osvojilo nagradu na „*Prix de Rome*“ 1830. godine piše: skladatelj zapaža, u tonu ugodna iznenađenja, da je orkestar u njegovo nagrađeno djelo uključio „čak i kornete – moderna glazbala!“²⁴

Kornet se u glazbi istaknuo kao limeni puhački instrument visokog registra jer su graditelji truba iz nekih nepoznatih razloga sporo primjenjivali ventilnu tehnologiju na svoja glazbala. Time se povećala njegova popularnost i počeo se proizvoditi u različitim varijantama, od različitih metala u različitim tonskim visinama i sa različitim ventilnim sustavima. Popularnost najprije stječe u svojoj domovini Francuskoj, zatim u Engleskoj gdje je često bio zamjena za lovački rog s poklopcima te u Austriji i Njemačkoj gdje se prije više upotrebljavala krilnica, pa nije bio toliko proširen. Popularnost u Francuskoj stekao je zahvaljujući sviraču korneta, francuzu Dufréneu koji je na koncertima *Champs-Élysées Promenade* 1834. godine napisao knjigu o sviranju novog glazbala – *Cornet a Pistons*. Nakon toga kornet se upotrebljava u limenim puhačkim sastavima, a vrlo često i u koncertnim orkestrima i kazališnim ansamblima.

Brzom širenju popularnosti korneta možemo zahvaliti tome što trube nisu imale ventile, pa je kornet sa svojim sviračkim mogućnostima ubrzo postao veoma drag sviračima, ali i skladateljima. Osim toga, njegov meki i nježni ton davao mu je prednost pred trubama koje su čvrsto bile povezane s ratnom glazbom, pa su za njega pisali liričnu glazbu. Tu je kornet uvijek bio dobrodošao u orkestrima, posebice u Francuskoj, a često se koristio i uz trube, sve do 20. stoljeća dok ventilna truba nije postala popularnija. Mekom i nježnom zvuku korneta te lakoći sviranja uvelike pridonosi usnik. Na današnjim modernim kornetima šalica usnika dublje je nego kod trube, a samim time olakšava sviranje u dužim vremenskim periodima. Kod prvog korneta usnik je bio sličan usniku roga jer se iz roga i razvio, bio je više konusan iznutra, a to je kornetima u njihovim počecima davalo širok i bogat ton. Usnik

²⁴ Philip Wilkinson, Povijest glazbe u 50 glazbala, školska knjiga, Zagreb 2015., str. 163

koji se kasnije razvio, usnik oblika šalice dao je kornetu prodorniji zvuk i postao je veoma popularan među sviračima korneta krajem 19. stoljeća.

Svirač korneta iz 19. stoljeća, Jean-Baptiste Arban svakako je osoba koju treba spomenuti, a slobodno ga se može nazvati i Paganinijem na kornetu. Osim što je bio izniman virtuoz, napisao je brojna djela među kojima se ističu varijacije u „Karnevalu u Veneciji“ (1864.) i „Briljantna fantazija“ (1864.). Također je napisao i knjigu o sviranju korneta i saksova roga te postao profesor korneta na Pariškom konzervatoriju 1869. godine. Glazba koju je svirao sa svojim učenicima bila je za kornet kao dio limenog puhačkog sastava, a danas se ta glazba može slobodno staviti u kategoriju lakih nota. Do razdoblja J. B. Arbana bilo je skladatelja koji su također pisali za kornet. Među njima ističu se Hector Berlioz koji je u svojoj *Fantastičnoj simfoniji* 1830. godine dodao dva korneta u sekciju truba, Georges Bizet ih je uvrstio u svoju operu *Carmen* 1875. godine, dok ih je César-Auguste-Jean-Guillaume-Hubert Franck dodao u svoju *Simfoniju u d-molu* koja je skladana 1888.-1889. godine. U Francuskoj je upotreba korneta bila više raširena nego u srednjoj Europi te su skladatelji često uključivali par korneta uz trube u orkestar, a sviračima korneta često su dodjeljivali brže dionice. Izvan Francuske solo za kornet napisao je P. I. Čajkovski u svom baletu *Labuđe jezeru* u „*Napolitanskom plesu*“, gdje kornet ima brzu dionicu. U 20. stoljeću truba ponovo postaje rasprostranjenija, iako kornet ima svoje mjesto u nekoliko skladbi u klasičnoj glazbi čije se dionice veoma često sviraju na trubi. Važnu ulogu ima u malom ansamblu u baletu Igora Stravinskog iz 1918. godine, *Priča o vojniku* u kojem je jedini limeni puhački instrument uz trombon. Također se ističe u suiti Sergeja Prokofjeva *Poručnik Kijé* iz 1934. godine u kojem otvara zadnji stavak – Kijéov pogreb. U toj suiti kornet prigušenog zvuka oslikava posljednje putovanje duše tog heroja.

Početak 20. stoljeća kornet se u velikoj mjeri upotrebljava u jazz glazbi. Iz povijesnih izvora doznajemo da su rani jazz izvođači prvo učili svirati kornet, pa je samim time kornet odigrao veliku ulogu u razvoju rane jazz glazbe u SAD-u. Njegova elastičnost, za razliku od trube koja je ostala više klasična, omogućavala je sviračima stvarati vrlo izraziti zvuk. Kornet se u jazzu veže uz Buddyja Boldena, a nazivaju pioninom *Ragtimea* kojeg je svirao na kornetu u New Orleansu početkom 20. stoljeća, a smatra se ključnom figurom u ranijoj povijesti jazza zbog svojih improvizacijskih sposobnosti i elemenata koje je dodavao u *blues* i tada popularni *ragtime*. Osim ranije nabrojanih svirača korneta još se ističu Muggsy Spanier kao predstavnik *hot-jazza* i Bix Biederbecke koji je zaslužan za razvoj *jazz-balade*.

Legendarni Bix Beiderbecke i Jimmy McPartland svirali su kornete optočene zlatom. Nakon njih jedan od najpoznatijih jazz svirača korneta bio je Joe „King“ Oliver, mentor Louisa Armstronga koji je mnogo naučio od njega. Louis Armstrong učio je svirati kornet i svirao ga do 1925. g. kada ga je zamijenio trubom. Otprilike tridesetih godina prošlog stoljeća jazz glazbenici postali su skloniji trubi nego kornetu, ali su se povremeno trubači prebacivali na srodne instrumente kad su htjeli drugačiji zvuk.

Danas se korneti veoma rijetko koriste u suvremenim orkestrima, a dionice korneta bez problema mogu zamijeniti trube. Ipak, treba spomenuti kako su bili i ostali važan dio tradicije limenih i vojnih glazbi. Današnje su vojne glazbe također, posebice u Velikoj britaniji poznate po upotrebi ovog instrumenta i po usavršavanju njegove tehnike.

3.3.3. *Piccolo truba*

Fotografija 25., Piccolo truba

Piccolo truba (*tal.* trombetta ili tromba piccola; *njem.* kleine Trompete, *fr.* petite trompette, *en.* small trumpet, *rus.* малая труба) je također instrument koji spada u limena puhačka glazbala u porodicu truba. Prvi je put uporabljena 1906. godine u izvedbi drugog Brandenburškog koncerta, skladatelja J. S. Bacha. Konstruirana je s namjerom da zamjeni trubu in D/Es koja joj je prethodila u izvedbi Bachove glazbe. Ugođena je za oktavu više od standardne trube in B, iako je u načelu njezina građa ista kao i kod standardne trube in B – pojavljuje se u različitim oblicima. Osim što može biti ugođena in B, također postoji druga varijanta ugađanja in A uz pomoć drugog, nešto dužeg povlačka. Piccolo truba najčešće ima četvrti ventil koji joj omogućava sviranje nota ispod koncertnog e¹. Njezin raspon koji se koristi u literaturi jest od fis¹ do a³ u literaturi – primjer su Brandenburški koncerti.

Kao što je ranije spomenuto, piccolo trubi prethodila je truba in D/Es koja je uvedena neposredno nakon trube in B. Najvjerojatnije je uvedena za izvedbe Bachovih djela u povodu 200. obljetnice njegovog stvaralaštva 1885. godine. Barokna truba bila je ugođena in D, međutim, noviji model imao je upola kraće cijevi te je bio ugođen in Es. Paralelno tome imao je povlačke kako bi mogao sniziti instrument u ugodbu in D. Instrument ugođen in D ima veoma prodoran zvuk i danas se te dionice sviraju na piccolo trubi. Neki od suvremenijih skladatelja koji su iskoristili upravo taj prodoran zvuk trube in D bili su: Maurice Ravel – Bolero, Igor Stravinsky – Posvećenje proljeća, Benjamin Britten – Peter Grimes (1945.)...

4. ZAKLJUČAK

U svrhu pisanja ovog rada, za izradu poslužio sam se svom literaturom koja mi je bila dostupna. Osim toga, uvelike sam se koristio internetskim izvorima u svrhu istraživanja dodatnih podataka, a također su mi veoma pomogli i razgovori sa starijim sviračima iz čijih se života i pričanja o glazbi u svom kraju i običajima uz koje se veže glazba može mnogo saznati, pa i naučiti.

Svakako bih volim spomenuti kako sam pišući ovaj rad naučio podosta novog o limenim puhačkim instrumentima, najviše o povijesti orkestra te povijesti i razvitku trube kao limenog puhačkog instrumenta kojeg poznajemo kao današnje moderno glazbalo. Obzirom da i sam sviram trubu, prilično mi je poznata i sasvim jasna njezina građa, način na koji ona funkcionira, a samim time i tehnike sviranja u što spada i poznavanje ambažure. Također mi nije strana ni trubačka glazbena literatura, bilo da se radi o klasičnoj glazbi ili jazzu.

Ono što mogu zaključiti iz ovog rada jest da limena puhačka glazbala imaju veoma dugu povijest. Povijesni izvori navode kako prve trube potječu iz 14. stoljeća prije Krista s područja Azije, a u isto su se vrijeme koristila slična glazbala na području Europe i drevne Kine. Kroz povijest ta su se glazbala mijenjala po svojem obliku ali i načinu sviranja. Prvi trubački ansambli nastali su tek u razdoblju renesanse. Truba kao solo instrument u svemu toma prolazila je visoke i niske pozicije u glazbenim sastavima tokom društvenih događanja kroz povijest. U međuvremenu pojavljivali su se instrumenti srodni trubi, slični po svojoj građi, zvuku, načinu sviranja, pa bi je u nekim situacijama zasjenili te bi ona pala u drugi plan – takva je situacija bila sa trubom u začetku jazzu kada je bilo prvenstveno sviranje jazzu na kornetu, a tek kasnije na trubi. U ranijoj se povijesti, nakon trubača za signalizaciju u ratovima, teško postajalo sviračem trube jer je sviranje bilo veoma cijenjeno, predstavljalo je nešto grandiozno, pa samim time i ograničeno na dvorske trubače koji su bili u cehovima. Danas je situacija puno drugačija, a to znači da je danas truba kao instrument i učenje sviranja tog instrumenta dostupno svakom čovjeku. Također treba spomenuti koliko je to zapravo dobro, naročito za mlade ljude koji se žele baviti glazbom i stvarati je.

5. LITERATURA I IZVOR

- Michaels Ulrich, Atlas glazbe, svezak 1: sistematski dio i povijest glazbe od početka do renesanse, Golden marketing – Tehnička knjiga, Zagreb, 2004
- Michaels Ulrich, Atlas glazbe, svezak 2: povijest glazbe od baroka do danas, Golden marketing – Tehnička knjiga, Zagreb, 2004
- Wilkinson Philip, Povijest glazbe u 50 glazbala, Školska knjiga, Zagreb, 2015.
- Žmegač Viktor, Majstori europske glazbe, Matica hrvatska, Zagreb, 2009.
- Enciklopedija klasične glazbe i glazbala: Glazbeni velikani Mozart – Haydn – Beethoven, Znanje, Zagreb, 2007.
- Enciklopedija klasične glazbe i glazbala: Opera – opereta, Znanje, Zagreb, 2007.

Internet izvori:

Hrvatski leksikon, <http://www.hrleksikon.info/definicija/fanfara.html>

https://en.wikipedia.org/wiki/Valentine_Snow

https://en.wikipedia.org/wiki/Anton_Weidinger

<http://oxfordindex.oup.com/view/10.1093/gmo/9781561592630.article.26052>

<http://www.robbstewart.com/Restoration/UhlmannFTrumpet.html>

<http://robbstewart.com/Restoration/KohlerTrumpetClements.html>

<http://www.bcu.ac.uk/conservatoire/research/hic/the-collection/bugles-corno-peas-trumpets/6-5>

<http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=1758>

https://sh.wikipedia.org/wiki/Alikvotni_tonovi

https://en.wikipedia.org/wiki/Charles_Clagget

https://en.wikipedia.org/wiki/Heinrich_St%C3%B6lzel

https://de.wikipedia.org/wiki/Friedrich_Bl%C3%BCmel

https://en.wikipedia.org/wiki/Allgemeine_musikalische_Zeitung

<https://hr.wikipedia.org/wiki/Jazz>

https://hr.wikipedia.org/wiki/Louis_Armstrong
<http://www.muzika.hr/clanak/4187/biografije/louis-armstrong-1901-1971.aspx>
<http://www.jazzybell.net/louis-armstrong/>
<http://trubamj.blogspot.hr/2015/06/posebne-tehnike-sviranja-trube.html>
https://en.wikipedia.org/wiki/Piston_valve
<https://sh.wikipedia.org/wiki/Amba%C5%BEura>
<https://en.wikipedia.org/wiki/Trumpet>
<https://sh.wikipedia.org/wiki/Truba>
<http://www.mycity.rs/Muzicka-oprema/Sve-o-muzickim-instrumentima.html>
<https://en.wikipedia.org/wiki/Saxhorn>
<https://en.wikipedia.org/wiki/Flugelhorn>
<https://hr.wikipedia.org/wiki/Kornet>
https://sh.wikipedia.org/wiki/Limeni_duva%C4%8Dki_instrumenti
[https://simple.wikipedia.org/wiki/Mouthpiece_\(brass\)](https://simple.wikipedia.org/wiki/Mouthpiece_(brass))
<https://en.wikipedia.org/wiki/Flugelhorn>

6. SAŽETAK

Ovaj rad prikazuje nastajanje i razvoj puhačkog orkestra kroz povijest. U njemu nam također prikazuje limena puhačka glazbala u čiju grupu spada i truba. Otkrivanje upotrebe trube u drevnim civilizacijama, donijelo je području kontinenata Staroga svijeta, sve od drevne Kine pa do srednjovjekovne Europe, u prvom redu signalno glazbalo za ratne bitke, a zatim nakon srednjeg vijeka dobile su poseban status u društvu te se počele vezivat za svečanosti i ceremonije visokih dužnosnika. Iako su prve trube bile bez ventila te su bile svirački ograničene, svoje su mjesto u orkestru našle kao takve za prikazivanje ratnih događanja, a pojavom ventila počele su se upotrebljavati kao melodijska glazbala. Uz trube bila su upotrebljavana slična glazbala kao što su krilnica, kornet i piccolo truba. Svako od tih glazbala našlo je u glazbi svoje mjesto, bilo kao solo instrument ili kao dio orkestra.

Ključne riječi: puhački orkestar, puhački instrumenti, truba, krilnica, kornet

7. ABSTRACT

This paper describes the emergence and development of wind orchestra throughout history. It also shows us the brass instrument in whose group includes trumpet. Detecting the use of trumpets in ancient civilizations, passed the field continents of the Old World, all of ancient China to the medieval Europe, mainly signaling an instrument of war battles, and after the Middle Ages were given a special status in society, and began to tie for ceremony and ceremony of senior officials. Although the first trumpets were without valves and fiddlers were limited, there was a place in the orchestra found as such to run the war, and the emergence of the valve began to be used as a melodic instrument. With trumpets were used before similar instruments such as flugelhorn, cornet and piccolo trumpet. Each of these instruments is found in the music of his place, either as a solo instrument or as part of an orchestra.

Keywords: wind orchestra, wind instruments, trumpet, flugelhorn, cornet